

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

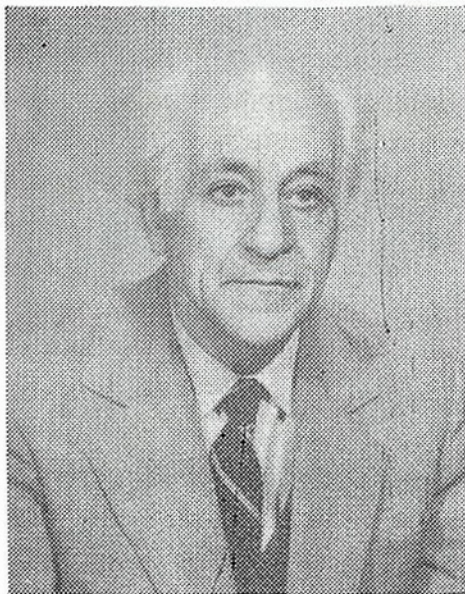
ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АРМЕНИИ
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

ՌՈՒԲԵՆ ՎԱՐՈՍԻ
ԶԱՐՅԱՆ

РУБЕН ВАРОСОВИЧ
ЗАРЯН

ԵՐԵՎԱՆ — 1998

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
АРМЕНИИ
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
МАТЕРИАЛЫ К БИОБИБЛИОГРАФИИ УЧЕНЫХ
АРМЕНИИ
№ 49

РУБЕН ВАРОСОВИЧ
ЗАРЯН

Вступительная статья Л. О. АХВЕРДЯНА
Библиография составлена Р. А. КАРАПЕТЯН

ИЗДАТЕЛЬСТВО НАН АРМЕНИИ
ЕРЕВАН 1993

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՆՅՈՒԹԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

№ 49

ԹՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐՈՍԻ
ԶԱՐՅԱՆ

Ներածականը Լ. Հ. ՀԱԽՉԵՐԴՅԱՆԻ

Մատենագիտությունը կազմել է Թ. Ա. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՍ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ

1993

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Տպագրվում է Հայաստանի ԳԱԱ փիլիսոփայության և բանասիրության
բաժանմունքի բյուրոյի երաշխավորությամբ և ֆունդամենտալ գիտական
գրադարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական կոլեգիա

Ս. Հ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ (նախագահ), Հ. Գ. ԲԱԿԼԱՎԱԶՅԱՆ,
Գ. Բ. ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ, Ռ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ, Վ. Ս. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Պատասխանատու խմբագիր՝ Լ. Հ. ՀԱԽՎԵՐԴՅԱՆ

Печатается по рекомендации бюро Отделения философии и
филологии НАН Армении и по решению ученого совета
Фундаментальной научной библиотеки НАН Армении

Редакционная коллегия

С. А. ВАРДАНЯН (председатель), О. Г. БАКЛАВАДЖЯН,
Г. Б. ГАРИБДЖАНЫАН, Р. М. МАРТИРОСЯН, В. С. НАЛБАНДЯН,

Ответственный редактор: Л. О. АХВЕРДЯН

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՍ ԱԿԱԳԵՄԻՆՈՍ
ՌՈՒՐԵՆ ՎԱՐՈՍԻ ԶԱՐՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

- Ռուրեն Վարոսի Զարյանը ծնվել է 1909 թ. սեպտեմբերի 1-ին Ալեք-սանդրապոլում (ներկայումս՝ ք. Գյումրի):
- 1929 թ. ավարտել է Թիֆլիսի Ալ. Մյասնիկյանի անվ. մանկավարժական ուսումնարանը:
- 1929—1932 թթ. Ախալքալաքի միջնակարգ դպրոցում հայոց լեզվի և գրականության դասատու:
- 1933 թ. Թիֆլիսի «Գրոհ» հանդեսի պատասխանատու քարտուղար:
- 1934 թ. Հայաստանի խորհրդային գրողների միության անդամ:
- 1936 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի լեզվագրական ֆակուլտետը:
- 1937—1939 թթ. դասավանդել է Երևանի մանկավարժական ուսումնարանում:
- 1938 թ. կրտսեր գիտական աշխատակից ԽՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի գրականության և լեզվի ինստիտուտում:
- 1938—1947 թթ. Հայպետհրատի գեղարվեստական գրականության բաժնի վարիչ:
- 1940 թ. շնորհվել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:
- 1940—1943 թթ. ԽՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի գրականության և լեզվի ինստիտուտի գիտխորհրդի անդամ:
- 1941—1943 թթ. «Սովետական գրականություն» ամսագրի պատասխանատու խմբագիր:
- 1942 թ.-առ այսօր Հայկական թատերական ընկերության (1986 թ.՝ Հայաստանի թատերական գործիչների միության) անդամ:
- 1943 թ.-առ այսօր Հայաստանի ԳԱԱ Մ. Արեղյանի անվ. գրականության ինստիտուտի գիտխորհրդի անդամ:

- 1948—1958 թթ. երեւանի խտերական ինստիտուտի արվեստի պատմութ-
յան և տեսության ամբիոնի վարիչ:
- 1949—1990 թթ. Հայ Սատրոնի պատմության դասախոս Գեղարվեստա-խ-
տերական ինստիտուտում:
- 1950—1953 թթ. Հայաստանի ԳԱ արվեստների պատմության և տեսության
սեկտորի ավագ գիտաշխատող:
- 1952 թ. Հայկական թատերական ընկերության վարչության անդամ:
- 1953 թ. պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով:
- Գարբիել Սունգուկյանի անվան թատրոնի գեղարվեստական խորհրդի
անդամ:
- 1953—1958 թթ. Հայաստանի ԳԱ արվեստների տեսության և պատմության
սեկտորի վարիչ:
- 1955 թ. «Սովետական արվեստ» ամսագրի խմբագրական կոլեգիայի ան-
դամ:
- 1958—1987 թթ. Հայկական ԽՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտի գիրեկտոր:
- 1958 թ.-առ այսօր զրականության և արվեստի թանգարանի գիտխորհրդի
անդամ:
- 1961 թ. շնորհվել է Հայկական ԽՍՀ արվեստի վաստակավոր գործչի պատ-
վավոր կոչում:
- 1962 թ. շնորհվել է արվեստագիտության դոկտորի գիտական աստիճան:
- 1963 թ. շնորհվել է պրոֆեսորի գիտական կոչում:
- 1964 թ.-առ այսօր Հայկական թատերական ընկերության նախագահության
անդամ:
- 1966 թ. հիմնադրել է շեքսպիրագիտության հայկական կենտրոն:
- 1969 թ. պարգևատրվել է Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատվոգը-
րով:
- 1970 թ. ընտրվել է Գերմանական շեքսպիրյան ընկերության անդամ (Վայ-
մար, Գերմանիա):
- 1970—1987 թթ. Հայկական խորհրդային հանրագիտարանի խմբագրական
կոլեգիայի անդամ:
- 1974—1981 թթ. ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր գրականության,
արվեստի, ճարտարապետության և քաղաքաշինության ասպարեզում
պետական մրցանակների հանձնաժողովի նախագահ:

- 1974 թ. ընտրվել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի թղթա-
կից անդամ:
- 1975 թ. հայ արվեստին նվիրված միջազգային առաջին սիմպոզիումի
պատվիրակության ղեկավար (Բերգամո, Իտալիա):
- 1977—1987 թթ. Հայկական ԽՍՀ գիտությունների ակադեմիայի փոխստի-
ստության և իրավունքի ինստիտուտի գիտխորհրդի անդամ:
- 1978 թ. հայ արվեստին նվիրված միջազգային երկրորդ սիմպոզիումի
կազմակերպիչի նախագահի տեղակալ:
- 1979 թ. պարգևատրվել է «Ժողովուրդների բարեկամություն» շքանշանով՝
ծննդյան 70-ամյակի առթիվ:
- 1981 թ. Իտալիայում հայ արվեստի միջազգային երրորդ սիմպոզիումի
Հայաստանի պատվիրակության ղեկավարի տեղակալ:
- ՀԽՍՀ պետական մրցանակի դափնեկիր:
- Ընտրվել է Հոռմի «Տիրերինա» ակադեմիայի թղթակից անդամ:
- 1983 թ. Թրիլիսիում վրաց արվեստի միջազգային չորրորդ սիմպոզիումի
հայկական պատվիրակության ղեկավար:
- 1984—1990 թթ. Արտվանի տուն-Սանդարանի գիտական խորհրդի նախագահ:
- 1985 թ. հայ արվեստին նվիրված միջազգային չորրորդ սիմպոզիումի
կազմակերպիչի նախագահի տեղակալ:
- 1986 թ. ընտրվել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի ակադե-
միկոս:**
- Հայաստանի ԳԱ արվեստի ինստիտուտի գիրեկցիային կից խոր-
հրդական:
- 1987 թ. Հայաստանի թատերական գործիչների միության նախագահության
անդամ:
- 1989 թ. պարգևատրվել է Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խոր-
հրդի նախագահության պատվոգրով՝ ծննդյան 80-ամյակի առթիվ:

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК АРМЕНИИ
РУБЕНА ВАРСОВИЧА ЗАРЯНА

Рубен Варсович Зарян родился 1 сентября 1909 г. в Александрополе (ныне г. Гюмри, Армения).

1929 г. Окончил Тифлисское педагогическое училище им. Ал. Мясникяна.

1929—1932 гг. Учитель армянского языка и литературы в Ахалкалакской средней школе.

1933 г. Ответственный секретарь журнала «Грой» (Тифлис).

1934 г. Член союза советских писателей Армении.

1936 г. Окончил филологический факультет Ереванского гос. университета.

1937—1939 гг. Преподавал в Ереванском педагогическом училище.

1938 г. Младший научный сотрудник Института литературы и языка Армянского филиала АН СССР.

1938—1947 гг. Зав. отделом художественной литературы Армгосиздата.

1940 г. Присуждена ученая степень кандидата филологических наук.

1940—1943 гг. Член ученого совета Института литературы и языка Армянского филиала АН СССР.

1941—1943 гг. Ответственный редактор журнала «Советакан граканутюн» («Советская литература»).

1942 г.—н/вр. Член Армянского театрального общества (с 1986 г.—Союз театральных деятелей Армении).

- 1943 г.—н/вр. Член ученого совета Института литературы им. М. Абеяна НАН Армении.
- 1948—1958 гг. Зав. кафедрой истории и теории искусства в Ереванском театральном институте.
- 1949—1990 гг. Лектор истории армянского театра Художественно-театрального института.
- 1950—1953 гг. Старший научный сотрудник сектора истории и теории искусств АН АрмССР.
- 1952 г. Член правления Армянского театрального общества.
- 1953 г. Награжден орденом «Знак почета».
- Член художественного совета театра им. Габриэла Сундукяна.
- 1953—1958 гг. Заведующий сектором истории и теории искусств АН Армении.
- 1955 г. Член редколлегии журнала «Советакан арвест» («Советское искусство»).
- 1958—1987 гг. Директор Института искусств АН Армянской ССР.
- 1958 г.—н/вр. Член ученого совета Музея литературы и искусства.
- 1961 г. Присвоено почетное звание заслуженного деятеля искусств Армянской ССР.
- 1962 г. Присуждена ученая степень доктора искусствоведения.
- 1963 г. Присвоено ученое звание профессора.
- 1964 г.—н/вр. Член президиума Армянского театрального общества.
- 1966 г. Основал Армянский центр шекспироведения.
- 1969 г. Награжден Почетной грамотой Верховного Совета Армянской ССР.
- 1970 г. Избран членом Немецкого общества шекспироведения (Веймар, Германия).
- 1970—1987 гг. Член редакционной коллегии Армянской советской энциклопедии.
- 1974—1981 гг. Председатель комиссии по государственным премиям в области литературы, искусства, архитектуры и градостроительства при Совете Министров АрмССР.
- 1974 г. Избран членом-корреспондентом Академии наук Армении.

- 1975 г. Руководитель делегации первого международного симпозиума, посвященного армянскому искусству (Бергамо, Италия).
- 1977—1987 гг. Член ученого совета Института философии и права АН АрмССР.
- 1978 г. Заместитель председателя оргкомитета второго международного симпозиума, посвященного армянскому искусству.
- 1979 г. Награжден орденом «Дружбы народов» к 70-летию со дня рождения.
- 1981 г. Заместитель руководителя делегации Армении на третьем международном симпозиуме по армянскому искусству в Италии.
- Лауреат Гос. премии АрмССР.
- Избран членом-корреспондентом Римской академии «Тиберина».
- 1983 г. Руководитель армянской делегации на четвертом международном симпозиуме по грузинскому искусству в Тбилиси.
- 1984—1990 гг. Председатель ученого совета Дома-музея Абовяна.
- 1985 г. Заместитель председателя оргкомитета четвертого международного симпозиума по армянскому искусству.
- 1986 г. Избран академиком Академии наук Армении.
- Советник при дирекции Института искусств АН Армении.
- 1987 г. Член президиума Союза театральных деятелей Армении.
- 1989 г. Награжден Почетной грамотой Президиума Верховного Совета Республики Армении к 80-летию со дня рождения.

ԿՅԱՆՔԻ, ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Վերջին քառասուն տարվա հայ արվեստաբանության բաղձաթիվ հանգույցներ կապվում են Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս, արվեստագիտության դոկտոր Ռուբեն Զարյանի անվան հետ: Եվ դա հասկանալի է. 1953-ից ի վեր լինելով Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի արվեստների տեսության և պատմության սեկտորի վարիչը, ապա 1958-ից մինչև 1987-ը այդ սեկտորի հիման վրա ստեղծված արվեստի ինստիտուտի տնօրենը, ունենալով մշտարթուն նախաձեռնող ոգի, նա եղել է մեր արվեստաբանական աչքի ընկնող ձեռնարկումների կազմակերպիչն ու մասնակիցը, զրա հետ միասին՝ զրականագիտական և թատերագիտական մեծաթիվ աշխատությունների ու հոգվածների հեղինակը:

Ռուբեն Վարոսի Զարյանը (Ղաղանչյան) ծնվել է 1909-ի սեպտեմբերի 1-ին Ալեքսանդրապոլ քաղաքում: Բայց եթե այդ քաղաքի հետ նա կապված է ծնունդով, ապա իր մանկության ու պատանեկության տարիներով կապված է Թիֆլիսի հետ, այն տարիների Թիֆլիսի, որ դեռևս չէր կորցրել հայ մշակույթի նշանավոր կենտրոնի ավանդները, երբ դեռ փեթակի պես զործում էր Հովհ. Թումանյանի հիմնադրած Հայարտունը և դեռ ընդունակ էր հայ նորահաս պատանեությունը տալ հայրենի մշակույթի սեր և ճաշակ: Թիֆլիսում են կաղմավորվում ապագա զրականագետի և արվես-

տաբանի հակումներն ու նախասիրությունները: Նա այստեղ է ավարտել միջնակարգ կրթությունը, մի որոշ ժամանակ էլ ուսանել Հայարտան գրամատիկական ստուգիայում:

Բարձրագույն կրթությունը ստացել է Երևանի պետական համալսարանում, 1936-ին ավարտելով նրա լեզվադրական ֆակուլտետը:

Կարևոր է նկատել, որ Ռուբեն Զարյանն իբրև գրականագետ ձևավորվել է երևելի դասախոսների հսկողությամբ, որոնց հանդեպ իր խոր երախտագիտությունը նա արտահայտել է ընթերցողներին լավ հայտնի իր «Հուշապատումի» և «Մայրամուտից առաջ» հատորների բազմաթիվ էջերում: Համալսարանական միջավայրից ոչ պակաս՝ երիտասարդ Զարյանի աշխարհայացքի և աշխարհազգացողության վրա ազդեցություն են ունեցել իր անմիջական շփումները Եղիշե Զարենցի, Ալեքսանդր Շիրվանզադեի, Երվանդ Շահազիզի, Ավետիք Իսահակյանի, Դերենիկ Դեմիրճյանի, հայ գրականության և արվեստի ուրիշ մեծանուն գործիչների հետ: Այդ ամենը նպաստել են, որ ի բնե աչքաբաց երիտասարդը բավականաչափ վաղ հայտնվի գրական-գեղարվեստական կյանքի կենտրոնում: 1932-ից ի վեր նրա անունը երևում է պարբերական մամուլի էջերում:

Նա բանասիրական գիտությունների առաջին թեկնածուներից մեկն է մեր իրականության մեջ. 1940-ին պաշտպանել է «Աբովյանի «Նախաշավիղը» և նրա պատմությունը» դիսերտացիոն աշխատությունը և ստացել իր հայցած գիտական աստիճանը: Այդ թեման հեղինակի վաղեմի նախասիրությունների արգասիքն էր: Նրան գրականագետի համբավ էր բերել ոչ այլ ինչ, քան «Աբովյանի կյանքը» թեև փոքրածավալ, բայց թարմաշունչ աշխատությունը: Եվ եթե

հեղինակը հետևողականորեն շնչաքաղ-այդ ուսումնասիրության բացած խոստումնալից հունով, ապա դրա պատճառը հրատարակչական և խմբագրական բազմազբաղ աշխատանքը եղավ՝ Հայպետհրատի գեղարվեստական գրականության բաժնի վարիչ (1938—1947 թթ.), «Սովետական գրականություն» ամսագրի խմբագիր (1941—1943 թթ.): Եվ մեկ, և՛ մյուս պաշտոններում Ռ. Զարյանի գործունեությունը եղավ ավելի քան արդյունավետ, բայց երկուսի համար էլ նա ենթարկվեց վարչական տույժերի և զրկվեց այդ պաշտոններից: Ընդգծելի է նրա գործունեության մի հատկությունը՝ ճանապարհ բանալ օժտված երիտասարդության առաջ՝ Անահիտ Սահինյան, Վիգեն Խեչումյան, Մարո Մարգարյան, Գևորգ Էմին, Վերջապես, Պարույր Սևակ:

Հետագա տարիներին Ռ. Զարյանն իր գործունեության զլխավոր ասպարեզը դարձրեց թատերագիտությունը, որտեղ նրա ձեռքբերումները եղան ավելի նշանակալի: Ճիշտ է, ժամանակին տիրող քաղաքական իրադրության թելադրանքով այստեղ ևս հանիրավի մեղադրանքները պակաս չեղան (1949-ին, ի թիվս իր մի շարք գրչակիցների, նա մեղադրվեց իբրև, այսպես կոչված «կոսմոպոլիտ» թատերական քննադատ), որն արգելակեց, բայց արգելք չեղավ նրա թատերագիտական և մանկավարժական գործունեությանը: 1948—1958 թթ. նա եղել է Երևանի թատերական ինստիտուտի (1952-ից՝ Գեղարվեստա-թատերական ինստիտուտ) արվեստի պատմության և տեսության ամբիոնի վարիչը, հայ թատրոնի պատմության առարկայի դասախոս: Իբրև դասախոս նա շարունակեց աշխատել հետազայում ևս՝ տասնյակ տարիներ: Ինստիտուտի շրջանավարտ բազմաթիվ գերասաններ, թատերագետներ ու բեմադրիչներ նրա սաներն են:

Բայց նրա համար ավելի մեծ կարևորություն ունեցավ արվեստաբանության, իբրև գիտության, կազմակերպման գործը: 1953—1958 թթ. նա եղել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի արվեստների տեսության և պատմության սեկտորի վարիչը, 1958-ից նույն սեկտորի հիման վրա ըստ տեղծված արվեստի ինստիտուտի տնօրենը:

Ակնհերև են Ռ. Զարյանի ծառայություններն այդ ինստիտուտը կազմակերպելու և հայ արվեստաբանության կենտրոնը դարձնելու գործում: Նրա 34-ամյա տնօրինության ընթացքում ինստիտուտում ստեղծվել են կերպարվեստի, երաժշտագիտության, ճարտարապետության, ժողովրդական արվեստի, թատրոնի, կինոարվեստի և հեռուստատեսության բաժիններ, ինչպես նաև շեքսպիրագիտության կենտրոն և շեքսպիրագիտական գրադարան: Լույս են տեսել հայ արվեստի բոլոր ճյուղերին վերաբերող բազմաթիվ գրքեր՝ արվեստագիտական մի ամբողջ գրադարան, որն արտացոլում է հայ արվեստագիտության զարգացման նոր աստիճանը. կազմակերպել է հայ արվեստին նվիրված միջազգային հինգ գիտաժողով՝ առաջինը, երրորդը և հինգերորդը կայացել են Իտալիայում, երկրորդը և չորրորդը՝ Երևանում: Աննախադեպ իրենց ծավալով և միջազգային արվեստաբանական մտքի ընդգրկումով, այդ գիտաժողովները բացառիկ դեր խաղացին հայ միջնադարյան արվեստի գիտական լուսաբանության և միջազգային ճանաչման գործում:

Ինստիտուտի համագործակցությամբ Միլանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտին առընթեր ստեղծվել է հայ արվեստի ուսումնասիրման և վավերագրման կենտրոն, Հռոմի համալսարանին առընթեր՝ հայ մշակույթի ուսումնասիրման կենտրոն: Այդ գիտական համագործակցության արդյունքն են

հայ միջնադարյան արվեստին նվիրված բազմաթիվ գրքերը, որոնք լույս են տեսել Միլանում և Հռոմում:

Կարելի է հավաստել, որ Ռ. Զարյանի ղեկավարած Արվեստի ինստիտուտը եղել է հանրապետության արվեստաբանական իրադարձությունների եթե ոչ նախաձեռնողը, ապա եռանդուն մասնակիցը, մասնակիցը նաև միջազգային համամիութենական ու միջհանրապետական այն բոլոր գիտաժողովների, որոնք այս կամ այն շափով առնչվում են հայ արվեստի հետ:

Չափազանց ընդգրկուն է Ռ. Զարյանի գրականագիտական-թատերագիտական վաստակը և մեծ է նրա հրատարակած գրքերի ու հրապարակած հոդվածների քանակը՝ նույնիսկ իր գրեթե 60 տարվա գործունեության համեմատ: Ուստի և նրա վաստակը հնարավոր է բնութագրել միայն ընդհանուր գծերով, մտաբերելով իր գլխավոր աշխատությունները:

Գրականագիտության մեջ դրանք են «Աբովյանի կյանքը» և Գաբրիել Սունդուկյանի երկերի գիտական հրատարակության երեք հատորի տեքստի սլատրաստումը: Իհարկե, հայ մեծ լուսավորչի կյանքի ու գործի մասին շատ գրքեր են գրվել և էլի կգրվեն, բայց Ռ. Զարյանի փոքրածավալ աշխատությունը չի կորցնում իր գրավչությունը Աբովյանի կերպարը հմտորեն ուրվագծելու շնորհիվ: Ինչ վերաբերում է Սունդուկյանի երկերի գիտական հրատարակությանը, ապա դա տեքստաբանական բարձրորակ աշխատանքի մի օրինակ է, որ հնարավոր էր իրականացնել ոչ միայն մեծ թատերադրի գրական ժառանգության, այլև թիֆլիսահայ բարբառի անթերի իմացության շնորհիվ:

Թատերագիտության ասպարեզում Ռ. Զարյանի մնա-
յուն գործերը հայ բեմի մեծ վարպետներ Սիրանուշին և
Պետրոս Ադամյանին նվիրված մենագրություններն են՝ նը-
րանց արտիստական էության խորունկ ըմբռնումով, ըս-
տեղծած կերպարների թատերագիտական վերլուծումներով,
ժամանակաշրջանի հետ արվեստագետների ունեցած կա-
պերի բացահայտումներով:

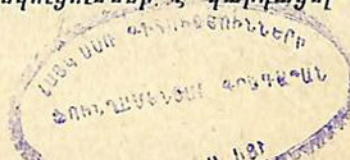
Շեքսպիրագիտության մեջ՝ «էջեր հայկական շեքսպիրա-
պատումից» երկու հատորը, որոնց մեջ ամփոփված են հեղի-
նակի վաղեմի նախասիրության և շատ տարիների մտորում-
ների արդյունքները: Այդ երկհատորյակն է, որի համար
1981-ին հեղինակն արժանացավ Հայկական ԽՍՀ պետական
մրցանակի:

Կա մի ասպարեզ, ուր Ռ. Զարյանն անմրցելի է, ուր
նրա գրիչը եղել է ավելի բեղմնավոր, քան մեկ ուրիշինը՝
հուշապատումը: Հուշեր շատերն են գրում, բայց Ռ. Զարյա-
նը գրականության այդ տարատեսակում հասել է մի արդյուն-
քի, որ աննախագեպ է՝ ստեղծելով մեծահարուստ մի պատ-
կերասրահ՝ այն մարդկանց դիմանկարների, որոնց հետ նա
շփումներ է ունեցել իր երկար ու ձիգ կյանքի ընթացքում:
Եվ քանի որ շատ մեծ է այդ մարդկանց թիվը և հեղինակին
ոչինչ չի պակասել նրանց սիրով ու երախտագիտությամբ
պատկերելու համար, ապա, դրա շնորհիվ նրա «Հուշապա-
տում» և «Մայրամուտից առաջ» հատորները կարելի է դիտել
իբրև գրականության և արվեստի վերջին կես դարի պատ-
մության յուրահատուկ մի հանրագիտարան՝ ոչ միայն զը-
խավոր, այլև երկրորդական, մինչև իսկ երրորդական գոր-
ծող անձերով: Այս վերջին պարագան շատ էական է, քանի
որ բոլորն առաջին կարգի մեծությունների մասին են գրում,

խակ մշուսները՝ ուսուցիչներ, լրագրողներ, դերասաններ և այլն, որոնք մշակութային կյանքի միջավայր են ստեղծում, առանց նշանավորների շարքը դասվելու, մոռացվում են իսպառ: Ռ. Զարյան-Տուշագիրը նրանց առանձին ուշադրության է արժանացրել՝ դրանով իսկ մշակույթի պատմությանը ներկայացնելով ավելի ամբողջաբար և հարգանքի տուրք տալով նրանց, որոնց մեծ մասը զոհն է դարձել բռնապետական կամայականության:

1946
Ռ. Զարյանի զրական, գիտական, մանկավարժական աշխատանքները մշտապես ուղեկցվել են հասարակական լայնահուն գործունեությամբ: Ասել, թե նա եղել է Հայկական ԽՍՀ գրականության, արվեստի և ճարտարապետության պետական մրցանակների հանձնաժողովի նախագահը (1974-1981 թթ.), հանդիսանում է Հոռմի «Տիրերինա» ակադեմիայի թղթակից անդամ, անդամն է գերմանական շեքսպիրագիտության ընկերության, Հայաստանի գրողների միության վարչության, Թատերական գործիչների միության նախագահության, տարբեր հաստատությունների գիտական և գեղարվեստական խորհուրդների, հանդեսների խմբագրական կոլեգիաների, նշանակում է քիչ բան ասել: Կարևոր է ընդգծել, որ ամենուրեք նա եղել է ոչ թե պատվավոր անդամ, այլ մշակույթի զարգացմանն իր նպաստը բերող նախանձախնդիր գործիչը:

Կարծես թե շատ էլ ծանրակշիռ բան չէ նման գործչի մասին խոսելիս նշել, որ նա հանդես է եկել զեկուցումներով: Սակայն հարկավոր է շեշտել, որ դա եղել է նրա կյանքի կարևոր գործերից մեկը: Տիրապետելով նաև բանավոր խոսքի արվեստին, Ռ. Զարյանը մշակույթի տարբեր երևույթների մասին հարյուրավոր զեկուցումներ է կարդացել ոչ միայն

Հորելյանական մեծաշուք հանդեսներում, այլև գլուղերում, արտադրական ձեռնարկություններում, ուսումնական հաստատություններում, հայ գաղթօջախներում (Եգիպտոս, Լիբանան, Սիրիա, Անգլիա, Իտալիա, Կանադա և այլուր)։

Բանավոր ելույթներով Ռ. Զարյանը հետամուտ է նույն նպատակին, ինչ որ իր աշխատություններով՝ արվեստաբանորեն իմաստավորել, բարձրացնել, հաստատել հայ գեղարվեստական մշակույթը։

Ռ. Զարյանի աշխատությունները թարգմանվել են ռուսերեն, վրացերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն, իտալերեն, իսպաներեն։

Այսպես միանպատակ և ամբողջական է Ռ. Զարյանի բազմաճյուղ գործունեությունը, ինչպես ինքն է իբրև արվեստաբան և անհատականություն։

ՀՀԳԱԱ քրթակից անդամ
ՀԱՆՎԵՐԴՅԱՆ ԼԵՎՈՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

КРАТКИЙ ОЧЕРК ЖИЗНИ, НАУЧНОЙ, ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

С именем академика НАН Армении, доктора искусствоведения Рубена Заряна связаны важнейшие вехи армянского искусствознания последних четырех десятилетий. И это закономерно. Будучи с 1953 г. заведующим сектором теории и истории искусств АН АрмССР, а с 1958 по 1987 гг. директором Института искусств, созданного на основе названного сектора, он стал организатором и активным участником большинства важных событий в истории нашего искусствознания, выступил в качестве автора многочисленных литературоведческих и театроведческих исследований.

Рубен Варосович Зарян (Казанчян) родился 1-го сентября 1909 г. в г. Александрополе, однако с этим городом он связан лишь рождением, а детство и юность его прошло в Тифлисе. В те годы этот город еще не утратил своей выдающейся роли в армянской культуре, еще действовал «Айартун» (Дом армянского искусства), основанный Туманяном и пробуждающий в армянской молодежи любовь к родной культуре. В Тифлисе формируются взгляды и убеждения будущего искусствоведа. Здесь он окончил среднюю школу, некоторое время учился в драматической студии «Ай-артуна».

Высшее образование Р. Зарян получил в Ереванском университете, окончив в 1936 г. факультет языка и литературы.

Необходимо отметить, что Рубен Зарян как литературовед сформировался под влиянием замечательных педагогов, в адрес которых он неоднократно высказывал свою глубокую благодарность на страницах книг «Воспоминания» и «Перед заходом солнца». На мировосприятие молодого Заряна повлияло не только университетская среда, но и непосредственное общение с Егише Чаренцем, Александром Ширванзаде, Ервандом Шахазизом, Аветиком Исаакяном, Дереником Демирчяном, с другими видными представителями армянской литературы и искусства. Все это способствовало тому, что одаренный от природы молодой человек довольно рано оказался в центре литературно-художественной жизни Армении. С 1932 г. его имя появляется на страницах периодической печати.

Рубен Зарян стал одним из первых в армянской действительности кандидатов филологических наук: в 1940 г. он защитил диссертацию на тему «Предтропье» Абовяна и его история». Эта тема давно привлекала исследователя, и в результате появилась небольшая, но чрезвычайно содержательная работа «Жизнь Абовяна» — книга, принесшая автору известность в литературных кругах.

И если Р. Зарян был последователен в литературоведческой деятельности, то причина заключается в его обширной издательской и редакторской деятельности. Он работал заведующим отделом художественной литературы Армгосиздата (1938—1947 гг.) и редактором журнала «Советакан граканутюн» (1941—1943 гг.). И на той, и на другой должности деятельность Р. Заряна была весьма плодотворной. Несмотря на это, он подвергался административным взысканиям и был освобожден от этих должностей. Следует подчеркнуть, что, работая в издательстве и в журнале, он стремился содействовать творчеству молодых, та-

лантливых литераторов: Аниат Санян, Вигена Хечумяна, Маро Маркарян, Геворга Эмина и, наконец, Паруйра Севака.

Последующие годы своей деятельности Р. Зарян посвятил главным образом театроведению и в этой области достиг еще более значительных результатов. Правда, политическая обстановка того времени способствовала тому, что в 1949 г. в числе других авторов он был назван «космополитическим» театральным критиком. Это, естественно, мешало его работе, но ни на минуту не прерывало ее. С 1948 по 1958 гг. Р. Зарян был заведующим кафедрой теории и истории искусства Ереванского театрального (с 1952 г.—художественно-театрального) института, преподавал в этом вузе историю театра. Свою лекторскую деятельность он продолжал и в последующие годы. Однако гораздо большее значение имела для него организаторская и научная деятельность в области армянского искусствознания. С 1953 по 1958 гг. Р. Зарян был заведующим сектором истории и теории искусства Академии наук Армении, а с 1958 по 1987 гг.—директором института, созданного на основе сектора.

Неоспоримы заслуги Р. Заряна в создании института и в его превращении в центр армянского искусствознания. За 34 года его руководства институтом были созданы отделы живописи, музыки, архитектуры, народного творчества, театра, кино и телевидения, а также шекспироведческий центр и шекспироведческая библиотека; вышли в свет многочисленные исследования, посвященные различным областям искусства, целая искусствоведческая библиотека, которая отражает новый уровень развития армянского искусствознания; было организовано пять международных научных симпозиумов, посвященных армянскому искус-

ству. Первый, третий, пятый состоялись в Италии, второй и четвертый—в Ереване. Беспрецедентные по своему масштабу и представительству, эти симпозиумы имели исключительное значение в деле научного освещения армянского средневекового искусства и его международного признания.

В тесном сотрудничестве с Институтом искусств был создан Центр по изучению и документированию армянского искусства при Миланском политехническом институте и Центр изучения армянской культуры при Римском университете. В результате этого научного сотрудничества в Милане и Риме изданы многочисленные книги, посвященные армянскому средневековому искусству.

Можно смело сказать, что Институт искусств, возглавляемый Р. Заряном, был если не инициатором всех искусствоведческих мероприятий в Армении, то во всяком случае их активным участником. Институт принимал участие во всех международных, всесоюзных и межреспубликанских конференциях, в той или иной степени связанных с армянским искусством.

Чрезвычайно обширна деятельность Р. Заряна как литературоведа и театроведа, внушительно количество изданных им книг и статей, даже если учесть, что они были написаны в течение почти 60-ти лет. Поэтому его вклад в науку можно описать в общих чертах, упомянув лишь о наиболее важных исследованиях ученого.

В литературоведении таковыми были книга «Жизнь Абовяна» и подготовка текста к научному изданию трехтомника Габриела Сундукяна. Конечно, о великом армянском просветителе Хачатуре Абовяне написано и будет написано немало книг. Однако небольшая по объему работа Р. Заряна до сих пор не утратила своего значения благодаря мастерски воссоз-

данному образу Абовяна. Что же касается научного издания произведений Сундукяна, то это пример высокопрофессиональной текстологической работы, осуществление которой стало возможным не только благодаря глубокому изучению литературного наследия великого драматурга, но и на основе блестящего знания тифлиского армянского диалекта.

В области театроведения значительными работами Заряна являются монографии о замечательных мастерах армянской сцены—Сирануйш и Петросе Адамяне. Здесь дан глубокий анализ артистической сущности этих художников и созданных ими сценических образов, показана их связь с эпохой, в которой они творили.

В шекспироведении заслуженной известностью пользуется двухтомный труд Р. Заряна «Страницы армянской шекспирианы», где обобщены результаты многолетних размышлений и исследований автора. За этот труд ученый в 1981 г. был удостоен Государственной премии АрмССР.

Есть область, в которой Р. Зарян непревзойден: это—мемуаристика. Воспоминания пишут многие, однако Р. Зарян в этом литературном жанре достиг выдающихся результатов, создав богатейшую галерею портретов людей, с которыми ему приходилось общаться на протяжении своей долгой жизни, и автор мемуаров смог их прекрасно изобразить. Книги «Воспоминания» и «Перед заходом солнца» можно считать энциклопедией литературы и искусства, охватившей последние полвека. Здесь и главные действующие лица, и второстепенные и даже третьестепенные. Последнее обстоятельство чрезвычайно важно, так как обычно все пишут о звездах первой величины, почти забывая об остальных—учителях, журналистах, актерах—лю-

дах, составляющих культурную среду эпохи. Именно им уделяет особое внимание Зарян—мемуарист, рисуя тем самым более полную картину культурной жизни, отдавая дань уважения людям, многие из которых стали жертвами тоталитарного произвола.

Литературная, научная и педагогическая деятельность Р.Заряна всегда сочеталась с большой общественной работой. Он был председателем комиссии по Государственным премиям Армянской ССР в области литературы, искусства и архитектуры (1974—1981 гг.), является членом-корреспондентом Римской академии «Тиберины», членом Немецкого шекспироведческого общества, входит в состав правления Союза писателей Армении, президиума Союза театральных деятелей, является членом ученых советов различных научных учреждений, сотрудничает в редколлегиях журналов. Весь этот перечень не может, конечно, дать полного представления о его многогранной деятельности. Важно отметить, что он нигде не был просто почетным членом, а всегда выступал как деятель, стремящийся внести свой вклад в развитие культуры.

Когда речь идет об ученом такого масштаба, может показаться не вполне солидным упоминание о том, что он выступал с докладами. Но в данном случае необходимо подчеркнуть, что это стало одним из важнейших дел его жизни. В совершенстве владея искусством устной речи, Р. Зарян прочитал сотни докладов, посвященных разнообразнейшим явлениям культуры. При этом он выступал не только на торжественных и юбилейных собраниях, но и в деревнях, на предприятиях, в учебных заведениях, в зарубежных армянских общинах (в Египте, Ливане, Сирии, Англии, Италии, Канаде и других странах). В своих устных выступлениях Р. Зарян преследовал те же цели, что

и в исследованиях—научно осмыслить, поднять и утвердить армянскую художественную культуру.

Работы Р. Заряна переведены на многие языки мира—русский, грузинский, немецкий, французский, итальянский, испанский.

Такова целенаправленная и многогранная деятельность Р. Заряна, таков и он сам, как личность и как искусствовед.

*Член-корреспондент Национальной Академии
наук Армении*

Л. О. АХВЕРДЯН

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Ռ. Վ. ԶԱՐՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТРУДАХ Р. В. ЗАРЯНА

Ա. [Գրախոսություն] // Խորհրդ. Հայաստան. — 1940. — 20 մայիսի. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Արովյանի կյանքը. — Եր., 1940:

А. Рец. на кн.: Зарян Р. Жизнь Абовяна.

Արաքյան Գ. Արվեստագետ-դիտնականը: (Ռուրին Զարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Սովետ. Հայաստան. — 1979. — 12 սեպտ.: Աշխարհ (Փարիզ). — 1979. — 20 հոկտ.: Զահակիր (Կահիրե). — 1979. — 6 դեկտ.:

Абаджян Г. Искусствовед-ученый: (К 70-летию со дня рождения Р. Заряна).

Արաքյան Ն. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ. — 1977. — 4 մարտի. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Շերապիրի հետ. — Եր., 1976:

Адамян Н. Рец. на кн.: Зарян Р. С Шекспиром.

Արաքյան Ն. Մարդիկ, որ ապրեցին այրվելով // Հայրենիքի ձայն. — 1978. — 22 փետր. — էջ 5. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Հուշագրություն. Հ. 2. — Եր., 1977:

Адамян Н. Люди, которые жили сгорая. — Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.2.

Աղաբաբյան Ա., Հետազոտողի բնախույզ հայացքով // Սովետ. Հայաստան. — 1961. — 30 մարտի. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Աղամյան: Արվեստ. — Եր., 1960:

Агабабян С. Испытующим взглядом исследователя. — Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Աղավնի. Հասարակ աչքով դիտված հրաշքներ: (Տպագրություններ Ռ. Զարյանի «Հուշապատումի» երկրորդ հատորից) // Գրակ. թերթ. — 1978. 3 մարտ:

Ахавин. Чудеса, увиденные простым глазом: (Впечатления от 2-го тома «Воспоминаний» Р. Заряна).

Անանյան Վ. Հպարտ եմք, հավատում ենք... [Ռ. Զարյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ] // Սովետ. Հայաստան. — 1969. — 7 դեկտ.:

Аджемян В. Мы горды, мы верим... [К 60-летию со дня рождения Р. Заряна]:

Անանյան Ն. Դասախոսությունը շարունակվում է: Ռուբեն Զարյանը և իր «էջեր հայ թատրոնի պատմությունից» դիրքը // Ավանգարդ. — 1991. — 11 հունվ. — Գրախոս. Զարյան Ռ. էջեր հայ թատրոնի պատմությունից. — Եր., 1989:

Անդրեասյան Բ. Արվեստարանի նոր շերտադրականը // Հայրենիքի Հայն. — 1977. — 23 փետր. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Շերտադրի հետ. — Եր., 1976:

Андреасян Б. Новая шекспириада.—Рец. на кн.: Зарян Р. С Шекспиром.

Անտոնյան Գ. Արժեքավոր աշխատություն // Գրակ. Ազրերեջան. — 1958. — № 1. — էջ 117—119. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Սիրանույշ. — Եր., 1956:

Антонян Г. Ценное произведение.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануиш.

Ալթանդիլյան Ա. [Գրախոսություն] // Նոր կյանք (Բուխարեստ). — 1961. — 22 դեկտ. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Աղամյան: Կյանքը. — Եր., 1961:

Автандилян А. Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Жизнь.

Արշարունի Ա. Սիրով և կրքով գրված գիրք // Սովետ. Հայաստան. — 1956. 10 հոկտ. — Գրախոս. Զարյան Ռ. Թատերական դիմանկարներ. — Եր., 1956:

Аршаруни А. Книга, написанная с любовью и страстью.—Рец. на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.

Արվեստարանի ու գրականագետի վաստակը: [Ռ. Զարյանի ծննդյան 50-ամյակի առթիվ] // Սովետ. արվեստ.—1959.—№ 10.—էջ 58:

Заслуга искусствоведа и литературоведа: [К 50-летию со дня рождения Р. Заряна].

Բաբայան Արշ. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1954.—19 նոյեմբ.—Գրախոս. Ստեղծված Գ. Երկերի լիակատար ժողովածու: Հ. 1—3 (Տեքստը պատրաստեց և ծանոթագր. Ռ. Զարյանը.—Եր., 1951—1952:

Бабаян Арш. Рец. на кн.: Сундукян Г. Полное собрание сочинений: Т.1—3/Подготовка текста и коммент. Р. Заряна.

Բաբայան Արշ. Խոսովոր դիմանկարներ // Գրակ. թերթ.—1975.—1 օգոստ.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Հուշագրատոմ. Հ. 1.—Եր., 1975:

Бабаян Арш. Светлые портреты.—Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Բաբայան Արշ. Սրտանց և ճշմարտացի // Գրակ. թերթ.—1962.—19 Դեկտ.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Աղամյան: Արվեստ.—Եր., 1960:

Бабаян Арш. Правдиво и от сердца.—Рец. на кн.: Зарян Р. А-дамян: Искусство.

Բալիոզյան Ա. Գրքի տեսություն: [Ռ. Զարյանի «Շեքսպիրը և հայերը», «Շեքսպիրի հետ» գրքերի մասին] The armenian repoter (New York). —1979 25.—Գալ.

Балиозян А. Обзор книги: [О книгах Р. Заряна «Шекспир и армяне» и «Вместе с Шекспиром»].

Ա. Բալիոզյան. Ռուբեն Զարյանի «Արուսյանի կյանքը» գրքի մասին The armenian weekly (Boston).—1979.—3 Febr.

Балиозян А. О книге Рубена Заряна «Жизнь Абовяна».

Բոսշկովա Մ. Տպագրություններ «Սիրանույշ» կարգալուց հետո: (Նամակ Պրադայից) // Սովետ. գրակ.—1958.—№ 1.—էջ 159:

Боушкова М. Впечатления от чтения «Сирануиш»: (Письмо из Праги).

Գրիգորյան Ա. Երկու զրբույժ՝ Փափազյանին: [Ռ. Զարյանի «Վահրամ Փափազյան» և Խ. Նոսյանի «Փափազյանը մոտիկից» զրբերի մասին] // Սովետ. արվեստ.—1974.—№ 12.—էջ 57—59:

Григорян А. Посвящены В. Папазяну: (О книгах Р. Заряна «Ваграм Папазян» и Х. Есаяна «Папазян вблизи»).

Գրիգորյան Կ. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1940.—30 մայիս.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Արովյանի կյանքը.—Եր., 1940.—Ստորագր.՝ Կամսար Գ.

Григорян К. Рец. на кн.: Зарян Р. Жизнь Абовяна.

Գրիգորյան Վ., Հուշերի զրբը և անհետաձգելի մասին // Սովետ. գրակ.—1974.—№ 5.—էջ 148—150.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Վահրամ Փափազյան.—Եր., 1972:

Григорян В. О книге воспоминаний и о неотложном.—Рец. на кн.: Зарян Р. Ваграм Папазян.

Դավթյան Է. Երկար տարիներ արվեստի անգամատանում: [Ռ. Զարյանի ծննդյան 50-ամյակի առթիվ] // Երևան.—1959.—6 հոկտ.:

Давтян Л. Долгие годы на поприще искусства: [К 50-летию со дня рождения Р. Заряна].

Դավթյան Վ. Հուշեր, որ նաև դասեր են // Հայրենիքի ձայն.—1975.—10 դեկտ.: Արև (Կահիրե).—1976.—26 փետր.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Հուշապատում. Հ. 1.—Եր., 1975:

Давтян В. Воспоминания, являющиеся также уроками.—Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Դարոնյան Ս. Խոսքեր բնագատարար: (Բայ նամակ Ռուբեն Զարյանին «Քննադատության մասին՝ բնագատարար» հոդվածի առիթով) // Սովետ. արվեստ.—1973.—№ 4.—էջ 17—24:

Даронян С. Как критик критику: (Открытое письмо Р. Заряну).

Դեմիրճյան Գ. Ռուբեն Զարյան: «Արովյանի կյանքը» // Դեմիրճյան Գ. Երկերի ժողովածու.—Եր., 1963.—Հ. 8.—էջ 576—581:

Демирчян Д. Рубен Зарян: «Жизнь Абовяна».

Եւստուն տարի նվիրված արվեստին: [Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 50-ամյակի առթիվ] // Բատերական երկան.—1959.—№ 24.—էջ 26—27:
Тридцать лет, посвященных искусству: [К 50-летию со дня рождения Рубена Заряна].

Երցյան Վ. [Գրախոսություն] // Նոր կյանք (Բուխարևոտ).—1961.—31 մարտի.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Աղամյան: Արվեստը.—Եր., 1960:
Ерецяи В. Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Զոհրաբյան Ս. Նշանավոր արվեստագետը իմ ճակատագրում: [Ռ. Զարյանի մասին] // Բանվոր.—1985.—18 հունվ.:

Зограбян С. Выдающийся искусствовед в моей судьбе: [О Р. Заряне].

Էմին Գ. Արտիստը: [Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ],
// Սովետ. արվեստ.—1970.—№ 2.—էջ 56—57:

Эмин Г. Артист: [К 60-летию со дня рождения Рубена Заряна].

Էմին Գ. [Գրախոսություն] // Երեկոյան երկան.—1976.—23 հունիսի:
Արև (Կահիրե).—1976.—4 օգոստ.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Հուշագրություն.
Հ. 1.—Եր., 1975:

Эмин Г. Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Էմին Գ. Ռուբեն Զարյան // Սովետ. Հայաստան.—1970.—№ 7.— էջ
16—17:

Эмин Г. Рубен Зарян.

Էջե հայկական շերտդիրագրատունից: [Ռ. Զարյանի գրքի հրատարակության առթիվ] // Զահակիր (Կահիրե).—1978.—15 հունիսի:

Страницы из армянской шекспириады: [По поводу издания книги Р. Заряна].

Բամբազյան Հ. Բարձր ներշնչումների գիտնականը: [Ռ. Զարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ] // Հայրենիքի ձայն.—1979.—24 հուլիս.: Արև (Կահիրե).—1979.—21, 22 դեկտ.:

Тамразян Г. Ученый большого вдохновения: [К 70-летию со дня рождения Р. Заряна].

Թամրազյան Հր., [Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ.—1975.—№ 12.— էջ 110—113.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Հուշապատում. Հ. 1.—Եր., 1975:
Тамразян Г. Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Թեղդիրաշյան Վ. [Գրախոսություն] // Տեղեկագիր / ՀՍՍՌ ԳԱ Հաս. գիտ.—1956.—№ 8.—էջ 127—130.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Թատերական գիմնականներ.—Եր., 1956:

Терзибашян В. Рец. на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.

Թովաշյան Ն. [Գրախոսություն] // Աշխարհ (Փարիզ).—1976.—12 հունիսի.—էջ 2.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Հուշապատում. Հ. 1.—Եր., 1975:
Левонян Г. Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Ղանյան Գ. [Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ.—1940.—№ 12.— էջ 125—129.—Գրախոս. Արուսյան Խ. Նախաշավիղ / Առաջարկն ու ծանոթագր. Թ. Ջարջանի.—Եր., 1940:

Левонян Г. Рец. на кн.: Абовян Х. Нахашавиг/Предисл. и примеч. Р. Заряна.

Խալարյան Լ. Ջարջան Թուրին Վարսի // Հայկական սովետ. հանրագիտարան.—Եր., 1977.—Հ. 3.—էջ 672:

Халатян Л. Зарян Рубен Варосович.

Խալարյան Լ. Մեծ արվեստի շունչը // Գրակ. թերթ.—1961.—31 մարտի.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Աղամյան: Արվեստը.—Եր. 1960:

Халатян Л. Дыхание большого искусства.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Խաչատրյան Յու. Մարդկային շփման հարստությունը // Գարուն.—1976.—№ 6.—էջ 81—83.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Հուշապատում. Հ. 1.—Եր., 1975:

Хачатрян Ю. Богатство человеческого общения.—Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Խաչատրյան Յու. Մեծ կյանքի հուշը // Հայրենիքի ձայն.—1973.—7 մարտի.—Գրախոս. Ջարջան Թ. Վահրամ Փափազյան.—Եր., 1972:

Хачатрян Ю. Воспоминание большой жизни.—Рец. на кн.: Зарян Р. Ваграм Папазян.

Խաչատրյան Ս. [Գրախոսություն] // Սովետ. արվեստ.—1961.—№ 5.—էջ 49—51.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Արվեստը.—Եր., 1960:
Хачатрян С. Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Խաչիկյան Վ. Ռուբեն Ջարյանի 50-ամյակը // Գրակ. թերթ.—1959.—9 հոկտ.:

Хачикян В. 50-летие Рубена Заряна.

Խեչումյան Վ. Ռուբեն Ջարյան: (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ) // Հայրենիքի ձայն.—1969.—3 դեկտ.—էջ 8:

Хечумян В. Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения).

Վապուտիկյան Ս. Առաջին նշանածողերը: [Ռ. Ջարյանի «Ադամյան» գրքի առաջին հրատարակության մասին] // Սովետ. Հայաստան.—1964.—21 նոյեմբ.:

Капутикян С. Первые вехи: / Об издании книги Р. Заряна «Адамян» на русском языке/.

Վառապետյան Տ. [Գրախոսություն] // Պատմա-բանասիր. հանդես / ՀՍՍՐ ԳԱ.—1962.—№ 4. էջ 224—228.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Կյանքը.—Եր., 1961:

Карапетян Т. Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Жизнь.

Վառապետյան Տ. [Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ.—1965.—№ 8.—էջ 142—144.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյանի Շեքսպիրը.—Եր., 1965:
Карапетян Т. Рец. на кн.: Зарян Р. Шекспир Адамяна.

Վառապետյան Տ. [Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ.—1957.—№ 3.—էջ 140—142.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Թատերական դիմանկարներ.—Եր., 1956:

Карапетян Т. Рец. на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.

Վառապետյան Տ. [Գրախոսություն] // Տեղեկագիր / ՀՍՍՐ ԳԱ. Հաս. դիտ.—1957.—№ 5.—էջ 135—137.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Սիրանուշ.—Եր., 1956:

Карапетян Т. Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануйш.

Կարգինյան Ա. [Գրախոսություն] //Արշավ (Բրիլիան).—1940.—№ 4.—էջ 56—58.—Գրախոս. Արսվյան Խ. Նախաշավիղ /Առաջարանը և ծանոթագր. Բ. Զարյանի.—Եր., 1940:

Каринян А. Рец. на кн.: Абовян Х. Нахашавиг /Предисл. и примеч. Р. Заряна.

Կեսսներ-Միրախչիլի Ս. Արվեստագետի ուղին: (Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) //Սովետ. Վրաստան.—1979.—16 հոկտ.: Արև (Կահիրե).—1979.—10 դեկտ.:

Кесснер-Митаншвили С. Путь искусствоведа: (К 70-летию со дня рождения Рубена Заряна).

Կեսսներ-Միրախչիլի Ս. Վրաց մշակույթի բարեկամը: (Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) //Բրիլիան.—1979.—16 հոկտ.: (Վրաց.)

Кесснер-Митаншвили С. Друг грузинской культуры: (К 70-летию со дня рождения Рубена Заряна).

Հախվերդյան Լ. Անցած ճանապարհի գեղեցկությունը: [Բ. Վ. Զարյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ] //Լրաբեր հաս. գիտ. /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1969.— № 12.—էջ 102—103:

Ахвердян Л. Красота пройденного пути: [К 60-летию со дня рождения Р. Заряна].

Հախվերդյան Լ. Երկար ու ձիգ զրական ճանապարհ: (Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 80-ամյակը) //Գրակ. թերթ.—1989.—22 սեպտ.:

Ахвердян Л. Долгий литературный путь: (80-летие со дня рождения Р. Заряна).

Հախվերդյան Լ. Վաստակ և գնահատություն: [Բ. Զարյանին արվեստաբանության դոկտորի գիտական աստիճանի և արվեստի վաստակավոր գործչի կոչում շնորհելու մասին] //Սովետ. արվեստ.—1963.— № 2.—էջ 59:

Ахвердян Л. Заслуга и оценка: [О присвоении Р. Заряну ученой степени доктора искусствоведения и звания заслуженного деятеля искусств].

Հալվեցողան Լ. Ուրիշներ ձեռք: (Ռուսերն Ջարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Սովետ. արվեստ.—1979.—№ 12.—էջ 23—25:

Ахвердян Л. Среди других: [К 70-летию со дня рождения Рубена Заряна].

Հախումյան Տ. Արժեքավոր գիրք մեծ արտիստուհու մասին // Սովետ. արվեստ.—1957.—№ 3.—էջ 57—59.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Սիրանույշ.—Եր., 1956:

Ахумян Т. Ценная монография о великой актрисе.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануиш.

Հակոբյան Փ. Սիրանույշի կերպարը // Սովետ. գրակ.—1957.—№ 5.—էջ 182—186 —Գրախոս. Ջարյան Ռ. Սիրանույշ.—Եր., 1956:

Акопян Ж. Образ Сирануиш.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануиш.

Հակոբյան Մ. Ակադեմիայի նոր համալրումը: [Ռ. Ջարյանին ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ ընտրելու առթիվ] // Աշխարհ (Փարիզ).—1975.—20 դեկտ.—էջ 3—4:

Акопян М. Новое дополнение: [По поводу избрания Р. Заряна членом-корреспондентом АН АрмССР].

Հակոբյան Պ. Ռուսերն Ջարյանի գիտական վաստակը: (ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Լրարեր հաս. գիտ. / ՀՍՍՀ ԳԱ.—1979.—№ 10.—էջ 105—108:

Акопян П. Научная заслуга Рубена Заряна: (К 70-летию со дня рождения).

Հայ թատերագետը Ֆրանսիայում: [Ռուսերն Ջարյանի մասին] // Երևան.—1963.—10 նոյեմբ.:

Армянский театровед во Франции: [О Рубене Заряне].

Հայրապետյան Ա. [Գրախոսություն] // Սովետ. Վրաստան.—1957.—

20 մարտի.—Գրախոս. Ջարյան Բ. Սիրանույշ.—Եր., 1956.—Ստորագր.
Ա. Բաղամյան:

Այրապետյան Ա. Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануиш.

Հայրապետյան Ա. Քատերադիտական մի նոր աշխատություն // Սովետ. Վրաստան.—1956.—19 հունիսի.—Գրախոս. Ջարյան Բ. Քատերական դիմանկարներ.—Եր., 1956:

Այրապետյան Ա. Новая театроведческая работа.—Рец на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.

Հայրապետյան Ա., Խրախոսակի գործ // Կոմունիստ (Բաքու).—1940.—17 հուլիսի.—Գրախոս. Արսլյան Խ. Նախաշավիղ / Առաջարկներ և ծանոթագր. Բ. Ջարյանի.—Եր., 1940:

Այրապետյան Ա. Похвальная работа.—Рец. на кн.: Абовян Х. Нахашавиг / Предисл. и примеч. Р. Заряна.

Հայրապետյան Ա. Նոր աշխատություն ռուս-հայ գրական կապերի մասին // Սովետ. Վրաստան.—1955.—7 հունիսի.—Գրախոս. Ջարյան Բ. Պաշար ռուս գրամատուցիչի համար հայ թատրոնում.—Եր., 1954:

Այրապետյան Ա. Новый труд о русско-армянских литературных связях.—Рец. на кн.: Зарян Р. Борьба за русскую драматургию в армянском театре.

Հայրապետյան Ա. Ռուբեն Ջարյան: (ծննդյան 50-ամյակի առթիվ) // Սովետ. Վրաստան.—1959.—26 սեպտ.:

Այրապետյան Ա. Рубен Зарян: (К 50-летию со дня рождения).

Հայրապետյան Ա. Երախտագիտությամբ առկեցան: [Ռուբեն Ջարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ] // Երեկոյան երկան.—1979.—22 հոկտ.:
Այրապետյան Ս. Полный признательности: [К 70-летию со дня рождения Рубена Заряна].

Հայրյան Գ. Անկեղծ օրերի անկեղծ արձագանքը: [Բ. Ջարյանի «Մայրամուտից առաջ» գրքի մասին] // Սովետ. արվեստ.—1989.—№ 9.—էջ 58—60:

Айрян Г. Искреннее эхо искренних дней: [О книге Р. Заряна «Перед заходом солнца»].

Հանրային Բ. Ռուբեն Զարյան: Հոգիածնների ժողովածու /Կաղմ. Բ. Հարությունյան: Հայկ. Բառեր. Բ-յուն.-Եր., 1980.—175 էջ:
Արությունյան Բ. Ռուբեն Զարյան: Сборник статей.

Հովհաննիսյան Հր. Մարգարե գեղեցիկ կոչմամբ: [Ռ. Զարյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ] //Գրակ. թերթ.—1979.—12 հոկտ.:

Օванեսյան Բ. С прекрасным призванием человека: [К 70-летию со дня рождения Рубена Заряна].

Ղազարյան Մ. Բարձր գնահատական պրոֆ. դոկտոր Ռուբեն Զարյանի արժանիքներին //Նոր կյանք (Բուխարեստ).—1963.—29 մարտի:

Կазарян М. Высокая оценка достоинств доктора, профессора Рубена Заряна.

Ղազարյան Մ. Մշակույթի մարդը: (Ռ. Զարյանի ծննդյան 80-ամյակը) //Երեկոյան Երևան.—1989.—21 գեղտ.

Կазарян М. Человек культуры: (80-летие Р. Заряна).

Ղազարյան Մ. Հայ գրականության պատմության սովետական տառաչին դասագիրքը //Սովետ. մանկավարժ.—1941.—№ 2.—էջ 106—111.—Գրական. Մկրտչյան Մ., Զարյան Ռ. Հայ գրականության պատմություն.—Եր., 1940:

Կазарян С. Первый советский учебник истории армянской литературы.—Рец. на кн.: Мкрян М., Зарян Р. История армянской литературы.

Մադոյան Ռ. Ուշագրավ մենագրություն //Բանվոր.—1957.—3 ապր.—գրախոս. Զարյան Ռ. Միջանուշ., 1956:

Մадоян Р. Замечательная монография.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануиш.

Մանվելյան Ֆ. Ռուբեն Զարյան: [Ծննդյան 50-ամյակի առթիվ] //Սովետ. Վրաստան.—1959.—26 սեպտ.:

Манвелян Ф. Рубен Зарян: [К 50-летию со дня рождения].

Մատինյան Ա. Անվանի արվեստագետի մեծարումը: (Ռ. Ջարյանի ծննդյան 70-ամյակի նշումը լենինականում) // Բանվոր.—1980.—27 մարտի:

Матинян А. Чествование видного искусствоведа: (Празднование 70-летия Р. Заряна в Ленинкане).

Մելիքսեթյան Ս. Արվեստագետի հաշվեկշիռը: [Ռուբեն Ջարյանի 60-ամյակի առթիվ] // Ավանգարդ.—1969.—9 դեկտ.:

Меликсетян С. Баланс искусствоведа: [К 60-летию со дня рождения Р. Заряна].

Մելիքսեթյան Ս. Գարրիել Սունդուկյանի երկերի ակադեմիկական հրատարակությունը // Սովետ. արվեստ.—1955.—№ 1.—էջ 41—43.—Գրախոս. Սունդուկյան Գ. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 1—3 / Տեքստը պատրաստեց և ձևադրեց Ռ. Ջարյանը.—Եր., 1951—1952:

Меликсетян С. Академическое издание сочинений Габриэла Сундукиана.—Рец. на кн.: Сундукян Г. Полное собрание сочинений: Т.1—3/Подготовка текста и коммент. Р. Заряна.

Մելիքսեթյան Ս. [Գրախոսություն] // Սովետ. արվեստ.—1957.—№ 1.—էջ 54—56.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Թատերական դիմանկարներ.—Եր., 1956:

Меликсетян С. Рец. на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.

Մելիքսեթյան Վ. Ռուբեն Ջարյան: Մարդը, մասնագետը, քաղաքացին: (Ծննդյան 80-ամյակի առթիվ): // Խորհրդ. Ղարաբաղ.—1989.—14 հոկտ.

Меликсетян В. Рубен Зарян: Человек, специалист, гражданин: (К 80-летию со дня рождения).

Մելիքոնյան Մ. Մայրամուտին դեռ ժամանակ կա: [Ռուբեն Ջարյանի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ] // Հայրենիքի ձայն.—1989.—15 նոյեմբ.—էջ 5:

Мелконян М. Еще есть время до заката: (К 80-летию со дня рождения Р. Заряна).

Մեսրոպ Առն. [Գրախոսություն] // Լրարեր (Նյու-Յորք).—1957.—
21 սեպտ.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Սիրանույշ.—Եր., 1956:
Месроп Л. Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануш.

Միշուկի Գ. Թուրեն Ջարյան / Դիտոградска хроника.—1979.—3 дек.
Миевич П. Рубен Зарян.

Միքիշանյան Լ. Շնորհակալ աշխատանք // Սովետ. գրակ.—1956.—
№ 4.—էջ 149—150.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Արսլյանի կյանքը.—Եր.,
1954:

Мириджанян Л. Благодарная работа.—Рец. на кн.: Зарян Р.
Жизнь Абовяна.

Մխիթարյան Ա. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1955.—22 հու-
լիսի.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Արսլյանի կյանքը.—Եր., 1955:
Мхитарян А. Рец. на кн.: Зарян Р. Жизнь Абовяна.

Մխիթարյան Ա. Հուշ-նովհիւներ // Սովետ. վրաստան.—1978.—1 հու-
նիսի.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Հուշապատում: Հ. 2.—Եր., 1977:
Мхитарян А. Новеллы-воспоминания.—Рец. на кн.: Зарян Р. Вос-
поминания: Т.2.

Մխիթարյան Ա. Թուրեն Ջարյան: [ծննդյան 60-ամյակի առթիվ]
// Սովետ. վրաստան.—1969.—9 դեկտ.:
Мхитарян А. Рубен Зарян: [К 60-летию со дня рождения].

Մուրաֆյան Լ. Սովետահայ Թատերադիտություն զրոշակակիրը: [Թու-
րեն Ջարյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ] // Բանվոր.—1984.—2 սեպտ.:
Мутафян Л. Знаменосец советского армянского театроведения.

Մուրադյան Ն. Արժեքավոր դիմանկարներ // Գրակ. թերթ.—1956.—10
հոկտ.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Թատերական դիմանկարներ.—Եր., 1956:
Мурадян Н. Ценные портреты.—Рец. на кн.: Зарян Р. Театраль-
ные портреты.

Մուրադյան Ն. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1974.—12 հու-
լիսի.—Գրախոս. Ջարյան Թ. Նրբ վարադուրբ բացվում է.—Եր., 1973:
Мурадян Н. Рец. на кн.: Зарян Р. Когда открывается занавес.

Մուրադյան Ն. Հուշերի գիրք Փափազյանի մասին // Երազ. բերք.— 1973.—26 հունվ.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Վահրամ Փափազյան.—Եր., 1972:
Мурадян Н. Книга воспоминаний о Папазяне.—Рец. на кн.: Зарян Р. Ваграм Папазян.

Մուրադյան Ն. Շեքսպիրի հետ՝ շեքսպիրյան կերպարների միջնորդությամբ // Սովետ. գրակ.—1978.—№ 3.—էջ 115—118.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Շեքսպիրի հետ.—Եր., 1976:
Мурадян Н. С Шекспиром при посредничестве шекспировских образов.—Рец. на кн.: Зарян Р. С Шекспиром.

Մուրադյան Ն. Պետրոս Ադամյանի կյանքը և արվեստը // Սովետ. գրակ., 1962.—№ 2.—էջ 154—158.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Արվեստը.—Եր., 1961:

Мурадян Н. Жизнь и искусство Петроса Адамяна.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Մուրադյան Ն. Ռուբեն Ջարյան (ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Պատմա-բանասիր. հանդես / ՀՍՍՀ ԳԱ.—1979.—№ 4.—էջ 235—236:
Мурадян Н. Рубен Зарян: (К 70-летию со дня рождения).

Յափուճյան Ա. [Գրախոսություն] // Արև (Կահիրե).—1976.—22 հունվ.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Հուշապատում. 2. 1.—Եր., 1975:
Япучян А. Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.1.

Յափուճյան Ա. [Գրախոսություն] // Արև (Կահիրե).—1978.—14 մարտի.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Հուշապատում. 2. 2.—Եր., 1977:
Япучян А. Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.2.

Նարյան Մ. Երկու տասնամյակ Վարպետի հետ // Բանվոր.—1974.—21 հունիսի.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ավետիք Իսահակյան.—Եր., 1974:
Нарян М. Два десятилетия с Варпетом.—Рец. на кн.: Зарян Р. Аветик Исаакян.

Նարյան Մ. Հայ մշակույթի երախտավորը: Ռուբեն Ջարյանի 80-ամյակի առթիվ // Բանվոր.—1969.—3 սեպտ.:

Нарян М. Заслуженный деятель армянской культуры: (К 60-летию со дня рождения Р. Заряна).

Նարյան Մ. Շեքսպիրից անբաժան // Երեկոյան Երևան.—1977.—24 դեկտ.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Շեքսպիրի հետ.—Եր., 1976:

Нарян М. С Шекспиром неразлучно.—Рец. на кн.: Зарян Р. С Шекспиром.

Նուրիջիանի Զ. Շեքսպիրը և հայկական թատրոնը: [Ռ. Ջարյանի «Շեքսպիրը և հայերը» և «Պետրոս Ադամյանի Համկտը» գրքերի մասին] // Piazza d'Italia.—1976.—12 agosto. Իտալ):

Нуридждиани Дж. Шекспир и армянский театр: [О книгах Р. Заряна «Шекспир и армяне» и «Гамлет Петроса Адамяна»].

Նուրիջիանի Զ. Շեքսպիրը և հայ թատրոնը // Աշխարհ (Փարիզ).—1978.—11 մարտի.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Շեքսպիրը և հայերը.—Եր., 1967:

Нуридждиани Дж. Шекспир и армянский театр.—Рец. на кн.: Зарян Р. Шекспир и армяне.

Շանխարունի Գ. Գիրք Ադամյանի արվեստի մասին // Բանվոր.—1961.—3 փետր.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Արվեստը.—Եր., 1960:

Шахатуни Г. Книга об искусстве Адамяна.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.

Շանխարունի Գ. Հռչակավոր դերասանի կյանքը // Բանվոր.—1961.—21 նոյեմբ.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Կյանքը.—Եր., 1961:

Шахатуни Г. Жизнь знаменитого актера.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Жизнь.

Շահարյան Տեր-Հովհաննիսյան Ս. Թուրքն Ջարյանի հետ // ապագա (Փարիզ).—1978.—21 հոկտ.—4 նոյեմբ.:

Шакарян-Тер-Ованисян С. С Рубеном Заряном.

Պետրոսյան Ե. Թուրքն Ջարյանի «Հուշապատումի» երրորդ հատորը // Երեկոյան Երևան.—1981.—16 դեկտ.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Հուշապատում. 2. 3.—Եր., 1981:

Петросян Е. Третий том «Воспоминаний» Рубена Заряна.—Рец. на кн.: Зарян Р. Воспоминания. Т.3.

Պրերցեանու Վ. Ռուբեն Զարյանը հայ մեծ դերասան Պետրոս Ադամյանի մասին // Նոր կյանք (Բուխարեստ).—1962.—9,16 փետր.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Ադամյան: Կյանքը.—Եր., 1961:

Փицеану В. Рубен Зарян о великом армянском актере Петросе Адамяне.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Жизнь.

Պրերցեանու Վ. Վերստին հանդիպում Ռուբեն Զարյանի հետ // Նոր կյանք (Բուխարեստ).—1961.—29 դեկտ.:

Փицеану В. Снова встреча с Рубеном Заряном.

Ռիզակ Ս. Հոգիվածների հետաքրքիր ժողովածու // Սովետ. գրակ.—1955.—№ 7.—էջ 147—150.—Գրախոս. Զարյան Ռ. Պայքար ռուս դրամատուրգիայի համար հայ թատրոնում.—Եր., 1954:

Ризаев С. Интересный сборник статей.—Рец. на кн.: Зарян Р. Борьба за русскую драматургию в армянском театре.

Ռուբեն Զարյան: (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ) // Արև (Կահիրե).—1969.—13 դեկտ.:

Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения).

Ռուբեն Զարյան: (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ) // Զահակիր (Կահիրե).—1969.—11 դեկտ.:

Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения).

Ռուբեն Զարյան / Կազմեց և խմբ. Բ. Հարությունյան: Հայկ. թատեր. Եր-թյան.—Եր., 1980.—177 էջ:

Բուխանդ. Հայտնության Տ. Ռուբեն Զարյանի հիանալի: Քալանքար Լ. Սիրանուշյանի սկզբնավորումը: Սևակ Պ.—Վերականգնացած Ադամյանը և իր վերականգնացողը: Աճեմյան Վ. Հայրստ ենք, հավատում ենք... Վազենե Լ. Այդպիսի մարդիկ չեն ծերանում: Մելիսեքյան Ս. Արվեստագետի հաշվեկշիռը: Մխիթարյան Ա. Հայրենաշունչ գիտնականը: Խեչումյան Վ. Սիրելի մարդը և հանրահայտ գիտնականը: Սևակ Պ. «Դու»-ն և սրտի թրթիռով: Գրիգորյան Ա. Ռուբեն Զարյան: Մադրե Լ. Առաջնակարգ շեքսպիրագետներից մեկը: Սպենսեր Տ. Զ. Բ. Հայկական շե-

րըսպիրյան կենտրոնի հիմնադիրը: Մուրադյան Ն. Ռուբեն Զարյանի վա-
 տակը: Թամազյան Հր. Բարձր ներշնչումների գիտնականը: Հակոբյան Պ.
 Ռուբեն Զարյանի գիտական վաճառակը: Հովհաննիսյան Հր. Մարգու գե-
 ղեթիկ կոչմամբ: Զեյթունցյան Պ. Նշանավոր արվեստաբանը: Մարգունե
 Ռ. Ռուբեն Զարյանի աշխատությունները այլ լեզուներով: Գրիգորյան Ա.
 Շեքսպիրի հետ: Խալաթյան Լ. Արվեստի շուտեցիչ, ուսուցչապետ: Հախ-
 վերդյան Լ. Ուրիշների մեջ: Բեռտանիցլի Լ. Նրա գիտակազմակերպչական
 տաղանդը: Մարինոսյան Մ. Մի բանի խոսք ավագ բնկերոջ մասին: Կա-
 պուտիկյան Ս. Զարյանն իրենով միացնում է բշտրիս: Կիւակոսյան Ա.
 Երջանիկ եմ, որ բարեկամս է: Խանգաղյան Ս. Մարգ, որ ապրում է
 ալրվիկով: Պետրոսյան Վ. Նա մեր քաղաքի և մշակույթի գույններից է:
 Աղաբաբյան Ս. Գիտության պոեզիան, Սարինյան Ս. Ռուբենդարյանականը
 մեր մշակույթում: Տեր-Գրիգորյան Գ. Խոսք՝ ասված Ռուբեն Զարյանի 70-
 ամյակի հանդիսությունը: Արամսմանյան Ալ. Վաստակ, որ շարունակվում
 է: Հարությունյան Փ. Խոր գիտելիքներ և անսահման բարեկրթություն: Գա-
 վոյան Ռ. Մեր հիշողության ոսկե կապը: Մեխիսեթյան Վ. Ռուբեն Զար-
 յանի ավանդը: Ալին Յու. Շուալ հոգի: Ուրնով Գ. Ավանդույթի մեկնաբանն
 ու պահպանողը: Էմին Գ. Իմ զրական կնքահայրը: Սանինյան Ա. Ռուբեն
 Զարյանը մեր սերնդի կյանքում: Մարգարյան Մ. Ռուբենը, իր խառնը-
 վածքն ու իր տունը: Փափազյան Վ. Ստեղծագործողի տարիներն աշու-
 ներ շունեն: Սարյան Մ. Բազմահմուտ թափերագետը: Գուլիաշվիլի Լ.
 Նշանակալից է նրա վաստակը: Ղափլանյան Հ. Մայրենի մշակույթի առա-
 ջամարտիկը: Գուլազյան Օ. Գնահատում եմ: Ասլամազյան Ս. Ինչ լավ է.
 Ռուբեն, սիրելիս, որ դու կաս: Այնելյան Ս. Ուրախ եմ, որ նա իմ ժա-
 մանակակիցն է: Զարդարյան Հ. Ոսկերերան Ռուբենը: Սարյան Ա. Իմ վա-
 ղեմի բարեկամը: Մարգունի Վ. Հմուտ քննադատը: Սիմոնյա՞ Մ. Բեմա-
 կան կյանքիս ուղեկիցն ու Խորհրդատուն: Վարդեթեյան Վ. Խորաման
 թատերադեր: Բեքարյան Ա. Վաստակաշատ արվեստագետը: Աբրահամ-
 յան Խ. Իմ խիստ ու պահանջկոտ ուսուցիչը: Տատինցյան Զ. Հավատացի
 նրան ողջ կյանքիս համար: Ղազանչյան Ն. Ազգային մշակույթի նահա-
 պետը: Զրբաշյան Ռ. Հնգվագություն մանկավարժը: Տիգրանով Գ. Ինքնա-
 տիպ մտածող արվեստաբանը: Մալյան Հ. Միայն մի գասախոսություն:
 Էլրակյան Էդ. Երջանիկ ու երախտապարտ եմ, որ չփվել եմ նրա հետ:
 Միրզոյան Էդ. Արվեստի և արվեստագիտության անխոնջ ուղեկիցը: Հո-

րելյանական փաստից [Շնորհազորանքներ Ռ. Զարյանի հոբելյանների առ-
թիվ]: Երևան: Հայաստանի հանրապետության մշակույթի նախարարություն,
Рубен Зарян/Сборник. Сост. и ред. Б. Арутюнян.

Ռուբեն Զարյանը՝ արվեստագիտության դոկտոր // Սովետ. Հայաստան.
—1963.—19 հունվ.:

Կոմյուն. / Коммунист.—1963.—23 янв.

Рубен Зарян—доктор искусствоведения.

Ռուբեն Զարյանը յոթնամյակն տարեկան է: [«Սովետ. արվեստի»
խմբագրության ողջույնը] // Սովետ. արվեստ.— 1979.—№ 12.—էջ 22:
Рубену Заряну 70 лет.

Ռուբեն Զարյանի ծննդյան 70-ամյակը: (Հայաստանի գրողների միու-
թյան վարչության բարատուգրության ողջույնը) // Գրակ. թերթ.—1979.—
12 հոկտ.:

70-летие Рубена Заряна: (Приветствие секретарната правления
Союза писателей Армении).

Ռուբեն բարեկամների մոտ: (Ռ. Զարյանի մասին) // Սովետ. Հա-
յաստան.—1962.—№ 3.—էջ 10:

У румынских друзей: /О Р. Заряне/.

Սարգսյան Գ. [Գրախոսություն] // Կորհրդ. գրակ. 1940.— № 4—5.—
էջ 210—212.—Գրախոս. Արուսյան Խ. Ընտիր երկեր. Հ. 1. /Խմբ. Ռ.
Զարյան.—Եր., 1939:

Саргсян Г. Рец. на кн.: Абовян Х. Избранные произведения. Т.1.
/Ред. Р. Зарян.

Սարգսյան Խ. Խ. Արուսյանի «Նախաշավիղի» նոր հրատարակությունը
// Գրակ. թերթ.—1940.—30 հունիսի.—Գրախոս. Արուսյան Խ. Նախաշա-
վիղ /Առաջարկն ու ծանոթագր. Ռ. Զարյանի.—Եր., 1940:

Саргсян Х. Новое издание «Нахашавига» Х. Абовяна.—Рец. на
кн.: Абовян Х. Нахашавиг /Предисл. и примеч. Р. Заряна.

Սարյան Մ. [Առաջարկ] // Զարյան Ռ. Ադամյանի Շեքսպիրը.—
Եր., 1965.—էջ 5—8:

Сарьян М. [Предисловие] // Зарян Р. Шекспир Адамяна.

Սարյան Օ. Ռուբեն Ջարյան: (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ) // Կրթեր (Նյու-Յորք).—1969.—30 դեկտ.։
Сарян О. Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения).

Սարգսիսյան Հր. Մի երեկո Ռուբեն Ջարյանի հետ: [ծննդյան 70-ամյակի առթիվ] // Կայծ.—1979.—23 հոկտ.։
Саруханян Р. Один вечер с Рубеном Заряном: [К 70-летию со дня рождения].

Սեյրանյան Բ. Արժեքավոր մենագրություն // Սովետ. Վրաստան.—1986.—26 հունիսի.—Գրախոս. Зарян Р. Петрос Адамян.—Ер., 1985.
Сейранян Б. Ценная монография.—Рец. на кн.: Зарян Р. Петрос Адамян.

Սևակ Պ. «Դու»-ով և սրտի թրթիռով: [Ռ. Ջարյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ] // Գրակ. Թերթ.—1969.—5 դեկտ.։
Севак П. На «Ты» и с трепетом сердца: [К 60-летию со дня рождения Р. Заряна].

Սևակ Պ. Վերակենդանացած Ադամյանը և իր վերակենդանացողը // Սովետ. գրակ.—1966.—№ 11.—էջ 115—121.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյանի Շեքսպիրը.—Եր., 1965.
Севак П. Возрожденный Адамян и его возродитель.—Рец. на кн.: Зарян Р. Шекспир Адамяна.

Ստեփանյան Գ. Արժեքավոր մենագրություն Սիրանույշի մասին // Սովետ. Հայաստան.—1958.—№ 4.—էջ 41—42.—Գրախոս Ջարյան Ռ. Սիրանույշ.—Եր., 1956.
Степанян Г. Ценная монография о Сираунуиш.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сираунуиш.

Ստեփանյան Գ. Ջարյան Ռուբեն // Ստեփանյան Գ. Կենսագրական րախարան.—Եր., 1973.—Հ. 1.—էջ 324—325.
Степанян Г. Зарян Рубен // Степанян Г. Биографический словарь.

Ստեփանյան Ժ. Դերասանի արվեստի գիտական գնահատությունը // Սովետ. Հայաստան.—1962.—№ 1.—էջ 22—23.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Ադամյան: Արվեստը.—Եր., 1960.

Степанян Ж. Научная оценка искусства актера.—Рец. на кн.:
Зарян Р. Адамян: Искусство.

Ստրժիբնի Զ. Ադամյանի իմ «հայտնագործումը»: [Ռ. Ջարյանի
«Ադամյանի Շերապիրը» գրքի ուսման հրատարակության առթիվ] //Գր-
րակ. թերթ.—1965.—15 հոկտ.:

Стржибни З. Мое «открытие» Адамяна: [По поводу издания на
русском языке книги Р. Заряна «Шекспир Адамяна»].

Վազնեհ Լ. Ռուրեն Ջարյան: [Ժենդյան 60-ամյակի առթիվ] //Երե-
վան Նրվաչ.—1969.—8 դեկտ.:

Вагнер Л. Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения).

Վաղդանյան Ֆ. Վաստակաշատ արվեստարանի մեծարումը: [Ռ. Ջար-
յանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ] //Սովետ. Հայաստան.—26 հոկտ.:

Варданян Ф. Чествование заслуженного искусствоведа: [К 70-
летию со дня рождения Р. Заряна].

Փաշայան Ռ. Կրկին Շերապիրի հետ //Բանվոր.—1980.—13 փետր.—
Գրախոս. Չորրիան Ռ. էջեր հալկական շերապիրապատումից.—Եր., 1979:

Пашаян Р. Снова с Шекспиром.—Рец. на кн.: Зарян Р. Страницы
из армянской шекспириады.

Փաշայան Ռ. Նվիրումով առեցուն: (Ռ. Ջարյանի ծննդյան 70-ամ-
յակի առթիվ) //Բանվոր.—1979.—14 հոկտ.:

Пашаян Р. Полный преданности: (К 70-летию со дня рождения
Р. Заряна).

Փափազյան Վ. [Գրախոսություն] //Գրակ. թերթ.—1964.—3 հուլի-
ս.—Գրախոս. Зарян Р. Шекспир Адамяна.—Ер., 1964.

Папазян В. Рец. на кн.: Зарян Р. Шекспир Адамяна.

Փափազյան Վ. Խոհեր մի գրքի մասին //Գրակ. թերթ.—1957.—15
մարտի.—Գրախոս. Ջարյան Ռ. Սիրանուշ.—Եր., 1956:

Папазян В. Раздумья об одной книге.—Рец. на кн.: Зарян Р. Си-
рануиш.

Փափազյան Վ. Ստեղծագործողի տարիներն աշուններ չունեն: [Թ. Ջարյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ] // Սովետ. գրակ.—1969.—№12.— էջ 145—146:

Папаян В. Годы творца не имеют осени: [К 60-летию со дня рождения Р. Заряна].

Քալանթար Լ. Առաջարանի փոխարեն // Ջարյան Թ. Սիրանույշ.—Եր., 1956.—էջ V—XII:

Калантар Л. Вместо предисловия // Зарян Р. Сирануйш.

Քալանթար Լ. Առաջարանի փոխարեն // Ջարյան Թ. Սիրանույշ (1857—1932) —Եր., 1957.—էջ 5—9:

Калантар Л. Вместо предисловия // Зарян Р. Сирануйш. (1857—1932).

Քեչյան Օ. Արվեստի և գրականության բնագավառում: [Գառնիկ Ստեփանյանի և Թուրբեն Ջարյանի մասին] // Երևան (Բուլղարիա).—1961.—18 մարտի:

Кечян О., В области искусства и литературы: [О Гарнике Степаняне и Рубене Заряне].

Օրդոյան Գ. Վ. Թուրբեն Ջարյան: (ծննդյան 80-ամյակի առթիվ) // Պատմա-բանասիր հանդես / ՀԽՍՀ ԳԱ.—1989.—№ 4 էջ 195—197:

Ордоян Г. В. Рубен Зарян: (К 80-летию со дня рождения).

Акопян Ж. Книга о великом Адамяне // Лит. Армения.—1961.— № 3.—С.91—94.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.—Ер., 1960.—Арм.

Араксмян А. Большая жизнь в искусстве // Коммунист.—1957.—15 мая.—Рец. на кн.: Зарян Р. Сирануйш.—Ер., 1956.—Арм.

Араксмян А. Многогранный талант: (К 60-летию со дня рождения Рубена Заряна) // Коммунист.—1969.—7 дек.:

Արուտյան Բ. Մոնոգրաֆիա օ Տիրանույշ // Տատր (Մոսկա).—1957.—№ 12.—Տ.101—102.—Քե. ռա կն.: Տարյա Ք. Տիրանույշ.—Եր., 1956.—Արմ.

- Аршаруни А. [Рецензия] //Ереван.—1957.—№ 1.—С.152—155.—
Рец. на кн.: Зарян Р. Сираунуш.—Ер., 1956.—(Арм.)
- Ахумян Т. Книга об актерском труде //Коммунист.—1956.—8 авг.—
—Рец. на кн.: Зарян Р. Театральные портреты.—Ер., 1956.—
(Арм.)
- Григорян А. П. Рубен Зарян: (К 60-летию со дня рождения)
//Лит. Армения.—1970.—№ 1.—С.86—89.
- Григорян А. П. Шекспир. Актер. Исследователь //Лит. Армения.—1965.—№ 2.—С.79—83.—Рец. на кн.: Зарян Р. Шекспир Адамяна.—Ер.—1964.—Подписано: Тер-Григорян Ар.
- Даронян С. «Петрос Адамян» Рубена Заряна: [Предисловие]
//Зарян Р. Петрос Адамян.—Ер., 1985.—С.3—8.
- Демирчян Д. Книга о Хачатуре Абовяне //Коммунист.—1955.—
10 июня.—Рец. на кн.: Зарян Р. Жизнь Абовяна.—Ер., 1954.—
(Арм.)
- Зорян Ст. [Рецензия] //Коммунист.—1941.—7 янв.—Рец. на кн.:
Абовян Х. Нахашави/Предисл. и примеч. Р. Заряна.—Ер.,
1940.—Арм.
- Р. В. Заряну—70 лет //Лит. газета.—1979.—31 окт.
[Рецензия] //Дружба народов.—1955.—№ 9.—С.184—185.—Рец.
на кн.: Зарян Р. Жизнь Абовяна.—Арм.
- Ризаев С. Книга об искусстве Петроса Адамяна //Коммунист.—
1961.—3 июня.—Рец. на кн.: Зарян Р. Адамян: Искусство.—
Ер., 1960.—Арм.
- Рубену Заряну 70 лет //Лит. Армения.—1979.—№ 12.—С.105—106.
- Рубену Заряну—60 лет //Сов. культура.—1969.—15 ноября.

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

1932

- Թեյարանի տղան: [Պատմվածքներ].—Թիֆլիս: Ստիկելյամի, 1932.—
36 էջ:
Мальчик из чайной: [Рассказы].

1933

- Անտոլ Հիդաշի պոեզիան //Արշավ (Թիֆլիս).—1933.—№ 1.—էջ
58—60:
Поэзия Анатоля Гидаша.
Դիտողութիւններ մեր պոեզիայի մասին //Վերելք.—1933.—№ 1.—
էջ 105—115:
Заметки о нашей поэзии.
Մարիետա Շահինյանի «Հիդրոցենտրալ» վեպը //Գրոհ (Թիֆլիս).—
1933.—№ 4.—էջ 13:
Роман Мариэтты Шагинян «Гидроцентральный».
Պոեզիայի և սոցիալիստական ռեալիզմի հարցերի շուրջը //Գրոհ (Թիֆ-
լիս).—1933.—№ 5.—էջ 8—9:
К вопросам поэзии и социалистического реализма.

1934

- [Ա. Բակունցի լեզվի մասին: Լեզվի հարցերին նվիրված բանավեճեր]

ունեցած երկայլի համառոտ շարադրանքը] //Գրակ. թերթ.—1934.—20 հունիսի:

[О языке А. Бакунца: Краткое изложение выступления на диспуте, посвященном вопросам языка].

Պալազատի մասին //Գրակ. թերթ.—1934.—20 հունիսի:

О Паязате.

Սողոմոն Տարոնցու «Սերունդների երգը» //Գրակ. թերթ.—1934.—30 մարտի:

«Песня поколений» Согомона Таронци.

Վաղ շրջանի նար—Գոսը //Գրակ. թերթ.—1934.—24 հունիսի:

Нар-Дос раннего периода.

1935

Ա. Ագապյանի երկերի հրատարակության առթիվ //Գրակ. թերթ.—1935.—28 փետր.:

К изданию сочинений А. Агапьяна.

Գրական ժառանգության մի բանի հարցերի մասին //Գրակ. թերթ.—1935.—10 նոյեմբ.:

О некоторых вопросах литературного наследия.

Գրողի ճակատագիրը //Գրակ. թերթ.—1935.—29 նոյեմբ.:

Судьба писателя.

Մ. Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը» հայերեն //Գրակ. թերթ.—1935.—1 օգոստ.:

«Герой нашего времени» М. Лермонтова на армянском языке.

Գրականության Կինը որոնումների մեջ: Հովհան Գ. էմմա.—Եր., 1935 //Խորհրդ. գրակ.—1935.—№ 2.—էջ 158—160:

Рец.: Женщина в поисках: Овнан Г. Эмма.

Գրականության Հովհ. Շիրազի առաջին գիրքը: Շիրազ Հովհ. Գարնամյան.—Եր., 1934 //Գրակ. թերթ.—1935.—30 ապր.:

Рец.: Первая книга Ов. Шираз: Шираз Ов. Начало весны.

Գ ր ա խ ո ս. Նար-Դոսի երկերը ռուսերեն լեզվով:
//Խորհրդ. գրակ.—1935.—№ 2.—էջ 157—158:

Р е ц.: Сочинения Нар-Доса на русском языке: Нар-Дос. Пос-
ледний могиқан.

1936

Վիպասանի ձեռագրերի աշխարհում: [Նար—Դոսի մասին] //Գրակ.
սերունդ.—1936.—№ 1.—էջ 73—79:

В мире рукописей романиста: [О Нар-Досе].

1937

Հովհ. Հովհաննիսյանի մի քանի անհայտ ձեռագրեր: (Թարգմանու-
թյաններ Պուշկինից և նմանություն Պուշկինին) //Ալեքսանդր Պուշկին:
Ժողովածու.—Եր., 1937.—էջ 269—292: Ստորագր.՝ Ա. Ֆ.

Несколько неизвестных рукописей Иоаннеса Иоаннисяна.

Վահան Տերյանի մի ձեռագիրը //Խորհրդ. գրակ.—1937.—№ 1.—էջ
280—289:

Одна рукопись Ваана Теряна.

Խ մ ր. Հովհաննիսյան Հովհ. երկերի ժողովածու. Հ. 1. Եր.: Պետ-
հրատ, 1937.—502 էջ:

Р е д.: Иоаннисян Ионнес. Собрание сочинений. Т.1.

1938

Առաջարան //Տեր—Հովհաննիսյանց Գ. Տեր Սարգիս: Սուրբ Գևորգի
ղուլը.—Եր., 1938.—էջ 9—18:

Предисловие.

Միրզա Ֆաթալի Ախունդովը և Խաչատուր Աբովյանը: [Մ. Ֆ. Ախուն-
դովի ծննդյան 125-ամյակին նվիրված գիտական նստաշրջանում արտա-
սանած ճառից] //Խորհրդ. գրակ.—1938.—№ 11—12.—էջ 182—188:

Мирза Фатали Ахундов и Хачатур Абовян.

Մի մոռացված գրող: (Գաբրիել Տեր-Հովհաննիսյանցի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Խորհրդ. Հայաստան.—1938.—3 դեկտ.:

Забывтый писатель: (К 100-летию со дня рождения Габриела Тер-Овannisянца).

Նար-Դոս // Գրակ. թերթ.—1938.—14 հուլիսի:

Нар-Дос.

Նեկրասովը գրաքննական կալանքի տակ: (Մի թարգմանության պատմություն) // Գրակ. թերթ.—1938.—12 հունվ.:

Некрасов под арестом цензуры: (История одного перевода).

Ո՞վ է Արուսյանը // Խորհրդ. Հայաստան.—1938.—16 ապր.:

Кто такой Абовян?

Վրթանես Փափազյանի գրական ժառանգության շուրջը // Գրակ. թերթ.—1938.—7 նոյեմբ.:

О литературном наследии Вртанеса Папазяна.

Խ մ ր. Նար-Դոս. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 1—7.—Եր.: Հայպետհրատ, 1938—1950:

Հ. 1: Բանաստեղծություններ: Վիպակներ.—1947.—158 էջ:

Հ. 2: Քննություն լարեր: Զագույնյան.—1938.—327 էջ:

Հ. 3: Դրամատիկական երկեր.—1938.—323 էջ:

Հ. 4: Աննա Սարոյան: Տանտիրոջ աղջիկը: Խեղճ մարդիկ.—1947.—283 էջ:

Հ. 5: Սպանված աղաղնին.—1946.—354 էջ:

Հ. 6: Մահը.—1946.—453 էջ:

Հ. 7: Մեր թաղը: Զանազան պատմվածքներ: Նոր մարդը: Նամակներ.—1950.—343 էջ:

Ред.: Нар-Дос. Полное собрание сочинений. Т.1—7.

Издание сочинений Нар-Доса // Коммунист.—1938.—12 июля.

Хачатур Абовян: (К 90-летию со дня гибели) // Коммунист.—1938.—10 апр.

Արոժյանի կյանքը: (Համառոտ ակնարկ).—Եր., Պետհրատ, 1939.—100 էջ:

Նույնը 2-րդ վերանայված հրատ.—Եր., Պետհրատ, 1940.—128 էջ:

Жизнь Абовяна: (Краткий очерк).

То же: 2-е изд.

Արոժյանի կյանքը: (Համառոտ ակնարկ) //Արոժյան Խ. Ընտիր երկեր. Հ. 1.—Եր., 1939.—էջ IX—XI:

Жизнь Абовяна: (Краткий очерк).

Արոժյանի կյանքը //Խորհրդ. գրակ.—1939.—№ 2.—էջ 172—178:

Жизнь Абовяна.

Արոժյանի մի անտիպ բանաստեղծությունը: («Ի վերայ դամբարանի բազմերախտ ուսուցչի իմոյ Յարութիւն վարդապետի Ալամդարեանցի» ի 1836 ամի ի 15 մայիսի ի նոր Նախիչեան» վերնագրով) //Խորհրդ. գրակ.—1939.—№ 5—6.—էջ 38—40:

Неопубликованное стихотворение Абовяна.

/Առաջարան/ //Արոժյան Խ. Բայաթիներ.—Եր., 1939.—էջ 3—6:

/Предисловие/.

Առաջարանի փոխարեն //Փափաղյան Վրթ. Ընտիր երկեր. Գիրք 1.—Եր., 1939.—էջ 7—13:

Вместо предисловия.

Երկու խոսք: /Առաջարան/ /Հովհաննիսյան Հովհ.—Հատընտիր.—Եր., 1939.—էջ 5—11:

Два слова: /Предисловие/.

Մի բանի խոսք: /Առաջարան/ //Արոժյան Խ. Վերք Հայաստանի.—Եր., 1939.—էջ III—VII:

Несколько слов: /Предисловие/.

Պետրոս Գուրջանի «Տաղերը» //Գրոհ (Թիֆլիս).—1939.—№ 3.—էջ 13: «Стихотворения» Петроса Дуряна.

Արոժյանի վկայը: («Վերք Հայաստանի» վկայի առաջարանից) //Խորհրդ. Հայաստան.—1939.—21 օգոստոս:

Роман Абовяна: (Из предисловия к роману «Раны Армении»).

Գրական քննադատության հարցերի շուրջը // Գրակ. թերթ.—1939.—
25 մայիսի, 10 հունիսի:

К вопросу о литературной критике.

Խաչատուր Արսլյանի նորահայտ բանաստեղծություններից // Գրակ.
թերթ.—1939.—31 հունիսի: Բանվոր.—1939.—11 փետր.:

Из новонайденных стихов Хачатур Абовяна.

Խ մ ր. Արսլյան Խ. Ընտիր երկեր. Հ. 1—2.—Եր.: Պետհրատ.,
1939—1940:

Հ. 1: Կենսագրական ակնարկ: Վիպասանություն: Թատերագրություն.—
1939.—343 էջ:

Հ. 2: Երգիծարանություն: Թարգմանություն: Ծանոթագրություններ.—
1940.—399 էջ:

Ред.: Абовян Х. Избранные сочинения. Т.1—2.

Խ մ ր. Փափաղյան Վրթ. Ընտիր երկեր. Գիրք 1—2.—Եր.: Պետ-
հրատ., 1939—1940:

Գիրք 1.—1939.—396 էջ:

Գիրք 2.—1940.—401 էջ:

Ред.: Папазян Врт. Избранные сочинения. Т.1—2.

1940

Արսլյան Խ. Նախաշավիղ: Կրթութեան ի պետ նորավարժից /Առա-
ջաբանը և ծանոթագր. Թ. Զարյանի.—Եր.: Պետհրատ., 1940.—171 էջ:
Абовян Х. Нахашавиг /Предисл. и примеч. Р. Заряна.

Արսլյանի կյանքը: (Համառոտ ակնարկ).—Տե՛ս 1939 թ.

Жизнь Абовяна: (Краткий очерк).—См. 1939 г.

Խմբագրի կողմից // Արսլյան Խ. Ընտիր երկեր. Հ. 2.—Եր., 1940.—
էջ 1:

От редактора.

Նոր շրջան: (Հայ գրականությունը XIX դարում և XX դարի սկզբում)
//Հայ գրականության պատմություն: Միջնակարգ դպրոցի ծրագրի և դասարանի համար. Գիրք 1.—Եր., 1940.—էջ 174—226:

Новый период: (Армянская литература XIX и начала XX века).

Վրթանես Փափազյանի «Գոյության կոնի» տեղադրող վեպը //Գրական ժառանգություն. Գիրք 1.—Եր., 1940.—էջ 527—579:

Незаконченный роман Вртанеса Папазяна «Борьба за существование».

Նոր տվյալներ Արուսյանի կյանքի մասին: [Զեկուցում ՍՍՌՄ ԳԱ Հայ-կական ֆիլիալի նիստում] //Գրակ. թերթ.—1940.—20 հոկտ.:

Новые данные о жизни Абовяна.

Խ մ ր. Արուսյան Խ. Ընտիր երկեր. Հ. 2.—Տեղ 1939 թ.

Ред.: Абовян Х. Избранные сочинения. Т.2.—См. 1939 г.

Խ մ ր. Փափազյան Վրթ.—Ընտիր երկեր.—Տեղ 1939 թ.

Ред.: Папазян Врт. Избранные сочинения.—См. 1939 г.

1942

Ավետ Ավետիսյան /Կարմ. և տաշարանը Ռ. Զարյանի.—Եր. ա. թ.—[2 էջ]:

Авет Аветисян.

Համլետը նորից հայ բեմի վրա: (Ժողովրդական դերասան Վաղարշ Վաղարշյանի Համլետի շուրջը) //Սովետ. գրակ.—1942.—№ 5—6.—էջ 161—189:

Снова Гамлет на армянской сцене.

Գ ր ա խ ու. Ասատրյան Ա., Ավետիս Իսահակյանի կյանքը և րուսկոծագործությունը.—Եր., 1941 //Սովետ. գրակ.—1942.—№ 8.—էջ 89—91: 91:

Рец.: Асатрян А. Жизнь и творчество Аветика Исаакяна.

1943

Հովհաննես Շիրազ: (Զեկուցում՝ կարգացված գրողների տանը 1943-ի մայիսի 21-ին) // Սովետ. գրակ.—1943.—№ 4—5.—էջ 111—132:

Ованес Шираз.

1945

Երկու խոսք: [Առաջաբան] // Հովհաննիսյան Հովհ. Ընտիր բանաստեղծություններ.—Եր., 1945.—էջ 3—10:

Два слова: /Предисловие/.

«Խելքից պատուհասի» հայերեն թարգմանությունները: (Ա. Ս. Գրիբոյեդովի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ) // Սովետ. Հայաստան.—1945.—6 հունվ.:

Первая постановка «Горе от ума».

«Խելքից պատուհասի» հայերեն թարգմանությունները: (Ա. Ս. Գրիբոյեդովի ծննդյան 150-ամյակի նախօրյակին) // Սովետ. Հայաստան.—1945.—12 հունվ.:

Переводы «Горе от ума» на армянский язык.

Մի էջ «Խելքից պատուհասի» բնական պատմությունից // Սովետ. Հայաստան.—1945.—16 հունվ.:

Страница из сценической истории «Горе от ума».

Վահան Տերյանի նորահայտ բանաստեղծություններից // Գրակ. թերթ.—1945.—10 հունվ.:

Из новонайденных стихов Ваана Теряна.

Գ Ր Մ Խ Ո Ս. Առաջին գիրքը: Խելումյան Վ. Զվարթնոց.—Եր., 1945 // Գրակ. թերթ.—1945.—20 հոկտ.:

Рец.: Первая книга: Хечумян В. Звартноц.

Գ Ր Մ Խ Ո Ս. Զորյան Ստ. Պապ թագավորը.—Եր., 1944 // Սովետ. Հայաստան.—1945.—11 հուլիսի:

Рец.: Зорян Ст. Царь Пап.

1946

[Երվանդ Շահազիզի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ: Զեկուցում] // Ս—

Վեստ. գրակ. և արվեստ.—1946.—№ 1—2.—էջ 150—158;

[К 90-летию со дня рождения Ерванда Шахазиза. Доклад].

Ի. Զարյանի ելույթից: [Հայաստանի սովետական գրողների 2-րդ համագումարում] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1946.—№ 9—10.—էջ 266—269:

Из выступления Р. Заряна: [На втором съезде Армянских советских писателей].

Սիրանուշը իր Համլետի մասին // Գրակ. թերթ.—1946.—8 սեպտ.:
Сирануш о своем Гамлете.

Թաշկինակը... [Հատված Վ. Փափագյանի Օթելլոյի մասին գրված աշխատությունից] // Գրակ. թերթ.—1946.—17 օգոստ.:

Платок!.. [Отрывок из сочинения об Отелло В. Папазяна].

Խ մ ր. Նար-Դոս. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 5, 6.—ՏԽՍՀ 1938 թ.,

Р е д.: Нар-Дос. Полное собрание сочинений. Т.5,6.—См. 1938 г.

1947

Օթելլոն Վահրամ Փափագյանի կատարմամբ (V գործողություն) // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1947.—№ 3.—էջ 109—121:

Отелло в исполнении Ваграма Папазяна.

Խ մ ր. Նար-Դոս. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 1, 4.—ՏԽՍՀ 1938 թ.,

Р е д.: Нар-Дос. Полное собрание сочинений. Т.1,4.—См. 1938 г.

1948

Հայ մեծ լուսավորիչ հաշատուր Արո՛վյան.—Եր., 1948.—41 էջ:

Великий армянский просветитель Хачатур Абовян.

Արո՛վյանի անհայտ շրջագայություններից: (Արո՛վյանի ճանապարհորդությունը 1838-ին) // Տեղեկագիր / ՀՍՍՀ ԳԱ Հաս. գիտ.—1948.—№ 9.— էջ 35—44:

Из неизвестных путешествий Хачатура Абовяна: (Путешествие Абовяна в 1838 г.).

Խաչատուր Արուվյան: (Կենսագրական ակնարկ) // Խաչատուր Արուվյան 1848—1948: Մահվան 100-ամյակի առթիվ.—Եր., 1948.—էջ 9—100:

Хачатур Абовян: (Биографический очерк).

Նոր նյութեր Արուվյանի կենսագրության համար // Տեղեկագիր / ՀՍՍՀ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1948.—№ 4.—էջ 31—46:

Новые материалы к биографии Х. Абовяна.

Նոր տվյալներ Արուվյանի կյանքից // Խաչատուր Արուվյան: (Գրական-րանասիրական հետախուզումներ). Գիրք 3.—Եր., 1948.—էջ 229—333:

Новые данные о жизни Абовяна.

Արուվյանը և ռուսական կուլտուրան: (Մահվան 100-ամյակի առթիվ) // Գրակ. թերթ.—1948.—23 սեպտ.:

Абовян и русская культура: /К 100-летию смерти/.

Արուվյանի մի նորահայտ փաստաթղթի շուրջը: (Խ. Արուվյանի մահվան 100-ամյակի նախօրյակին) // Սովետ. Հայաստան.—1948.—7 սեպտ.:

К новонайденному документу Абовяна: /К 100-летию смерти/.

Երկու հարցի պատասխան: (1. Արուվյանի նկարն է, թե ոչ: 2. Ո՞վ է Արուվյանի նկարի հեղինակը) // Գրակ. թերթ.—1948.—1 սեպտ.:

Ответ на два вопроса: /Об Абовяне/.

Խաչատուր Արուվյանի «Վերք Հայաստանի» վեպը // Լիտերատուրա դա խելովներա (Գրակ. և արվեստ).—1948.—12 նոյեմբ. (Վրաց.):

Роман Хачатура Абовяна «Раны Армении».

Քարերը պետք է խոսեն... (Խ. Արուվյանի մահվան 100-ամյակի նախօրյակին) // Սովետ. Հայաստան.—1948.—14 սեպտ.:

Камни должны говорить: /К 100-летию со дня смерти Х. Абовяна/.

Хачатур Абовян: [Предисловие] // Абовян Х. Стихотворения.—Ер., 1948.—С.7—14.

Երիտասարդ դերասանուհին: [Մետաքսյա Սիմոնյանի մասին] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1949.— № 11.— էջ 165-167:

Молодая актриса: /О Метаксин Симонян/.

Հայ գրականությունը XIX դարի առաջին կեսում // Հայ գրականության պատմություն: Գասադիրք միջնակարգ դպրոցի 8-րդ դասարանի համար: Գիրք 1.— Եր., 1949.— էջ 248—310:

Армянская литература в первой половине XIX века.

Հանուն սեփական թատրոնի: [Մ. Նալբանդյանի ծննդյան 120-ամյակի առթիվ] // Գրակ. թերթ.— 1949.— 14 նոյեմբ.:

Во имя реалистического театра: [К 120-летию со дня рождения М. Налбандяна].

Փոքր թատրոնը և պայքարը սեփական համար հայ թատրոնում: [Մոսկվայի Փոքր թատրոնի 125-ամյակի առթիվ] // Գրակ. թերթ.— 1949.— 24 հոկտ.

Малый театр и борьба за реализм в армянском театре: [К 125-летию Малого театра].

1950

Նորի հաղթանակը: (Սուրովի «Կանաչ փողոց» պիեսի բեմադրությունը Սովետականի անվ. թատրոնում) // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1950.— № 1.— էջ 140—148:

Победа нового: (Постановка пьесы Сурова «Зеленая улица» в театре имени Сундукяна).

Ռուս-հայ գրական կապերի շուրջը // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1950.— № 6.— էջ 131—136:

К Русско-армянским литературным связям.

Սովետական և մեր վարպետները // Գրակ. թերթ.— 1950.— 13 հուլիսի: Սундукян և наши мастера.

Սունդուկյանի երկերի միհատորյակը Վրացերեն //Գրակ. թերթ.— 1950.— 31 դեկտ.:

Однотомник сочинений Сундукяна на грузинском языке.

Գ ր ա խ ու. Արժեքավոր աշխատություն: Հովհաննիսյան Ռ. Ռուս գրականությունը հայ հասարակական մտքի գնահատությամբ.—Եր., 1949: //Գրակ. թերթ.—1950.—31 մայիս:

Р е ц.: Ценный труд: Оганесян Р. Русская литература в оценке армянской общественной мысли.

Խ մ ր. Նար-Դոս. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 7.—ՏԵՍ 1938 թ.:

Р е д.: Нар-Дос. Полное собрание сочинений. Т.7.—См. 1938 г.

1951

Գեորգ Չմշկյան //Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1951.—№ 5.—էջ 122—132:

Геворк Чмшкян.

Ողջունք բեզ, նոր կյանք... («Բալենու այգու» բեմադրությունը Սունդուկյանի անվ. թատրոնում) //Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1951.— № 6.— էջ 124—133:

Привет тебе, новая жизнь... (Постановка «Вишневого сада» в театре имени Сундукяна).

Սունդուկյան Գ. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 1—3 /Տեքստը պատրաստեց և ծանոթագր. Ռուբեն Զարյանը.—Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1951—1952:

Հ. 1: Պիեսներ.—1951.—590 էջ:

Հ. 2: Պիեսներ.—1951.—639 էջ:

Հ. 3: Պիեսներ: Արձակ երկեր: Թարգմանություններ: Հրապարակական նամակներ.—1952.—720 էջ:

Сундукян Г. Полное собрание сочинений. Т. 1—3 /Подготовка текста и коммент. Р. Заряна.

Օլգա Գուլազյան: (Բեմական գործունեության 50-ամյակի առթիվ) //Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1951—№ 2.—էջ 129—138:

Ольга Гулазян.

«Եկեղեցի պատուհասի» բեմական պատմությունից // Գրակ. թերթ.— 1951.— 18 մարտի, 10 մայիսի:

Из сценической истории «Горе от ума».

1952

Երկրորդ ծնունդ: («Եգոր Բուլչովի» նոր բեմադրության առթիվ) // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1952.— № 8.— էջ 140—154:

Второе рождение: [К новой постановке «Егора Булычова»].

Մի նորահայտ պիեսի մասին: [Գալուստ Շիրմազանյանի «Նկարագրութիւնք ինչ-ինչ գործոց Կարապետ Լախիկոսյոսի վիճակավոր առաջնորդի հայոց գաղթելուց՝ ի Տայս»] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1952.— № 5.— էջ 147—150:

Об одной новонайденной пьесе.

Սովետահայ կոմեդիայի հարցերից // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1952.— № 4.— էջ 125—136:

Из вопросов советской армянской комедии.

Սուրեն Սպանդարյանի թատրոնի դրամատուրգիայի մասին // Գրակ. թերթ.— 1952.— 10 մայիսի:

Сурен Спандарян о театре и драматургии.

Գրախոս. նոր գիրք Գոգոլի մասին: Հովհան Գ. Ն. Վ. Գոգոլը և հայ գրականությունը.— Եր., 1952 // Սովետ. գրակ. և արվեստ.— 1952.— № 11.— էջ 120—123:

Рец.: Новая книга о Гоголе: Овнан Г. Н. В. Гоголь и армянская литература.

1953

Պայքար սեպիդի համար հայ թատրոնում: Երևանում կարդացած հրապարակային դասախոսության սղագրությունը // ՀՍՍՌ քաղ. և գիտ.

դիտելիքների տարածմանը միջոցներ.—*Եր.*: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1953.—29 էջ:

Борьба за реализм в армянском театре.

«Կենդանի դիակ» բեմական պատմությունից // *Տեղեկագիր /ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1953.—№ 9.—էջ 19—33:*

Из сценической истории «Живого труппа».

Պայրար Օստրովսկու համար: (Ռուս-հայ գրական-թատերական կապերի պատմությունից) // *Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1953.—№ 5.—էջ 141—147:*

Борьба за Островского: (Из истории русско-армянских литературно-театральных связей).

Ռեալիզմի համար պայրարը հայ թատրոնում // *Սովետ. Հայաստան.—1953.—№ 7.—էջ 2—6:*

Борьба за реализм в армянском театре.

Երեք փաստաթուղթ: 1. «Ուրիել Ակոստա» ներկայացման ծրագիրը: 2. Շիրվանզադեի և Աբելյանի նամակը: 3. Հոբելյարը հոբելյարին: (Հովհ. Բումանյանի մահվան 30-ամյակի նախօրյակին) // *Գրակ. թերթ.—1953.—28 մարտի:*

Три документа: 1. Программа постановки «Уриела Акосты»: 2. Письмо Ширванзаде и Абеяна: Юбиляр юбиляру: (К 30-летию со дня смерти Ов. Туманяна).

Հայ թատրոնի պատմության պերիոդիզացիայի հարցերից // *Գրակ. թերթ.—1953.—15 օգոստ.*

Из вопросов периодизации истории армянского театра.

1954

Արդյանի կյանքը: (Համառոտ ակնարկ).—*Եր.*: Հայպետհրատ, 1954.—136 էջ:

Жизнь Абовяна: (Краткий очерк).

Պայրար ռուս դրամատուրգիայի համար հայ թատրոնում: (Հարցի պատմությունից).—*Եր.*: Հայպետհրատ, 1954.—172 էջ:

Борьба за русскую драматургию в армянском театре: (Из истории вопроса).

Ամիրսի Մաքսիմիլիանովիչ Բուչմա: [Ուկրաինական բեմի տաղանդավոր վարպետի մասին] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1954.—№ 5.—էջ 115—123:

Амвросий Максимилианович Бучма.

Համարիկ // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1954.—№ 3.—էջ 112—127: Асмик.

Պալբար Հայ Սատրոնում Մաքսիմ Գորկու դրամատուրգիայի համար // Տեղեկագիր / ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1954.—№ 10.—էջ 25—48:

Борьба в армянском театре за драматургию Максима Горького.

Սիրանուշ: (Նրա բեմական ստեղծագործության գնահատության հարցի շուրջը) // Տեղեկագիր / ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1954.—№ 1.—էջ 41—64:

Сирануш: (К вопросу об оценке ее сценического творчества).

Վերջին դերը: (Արուս Ոսկանյանի ծննդյան 65-ամյակի առթիվ) // Սովետ. Հայաստան.—1954.—№ 6.—էջ 7—9:

Последняя роль: (К 65-летию со дня рождения Арус Восканян).

Սովետահայ նշանավոր դերասանուհին: (Արուս Ոսկանյանի մասին) // Գրակ. թերթ.—1954.—19 հունիսի:

Знаменитая армянская актриса: (Об Арус Восканян).

К вопросу о первой постановке «Горе от ума» Грибоедова // Коммунист.—1954.—30 дек.

1955

Ակսել Բակունց: [Առաջարան] // Բակունց Ա. Երկեր.—Եր., 1955.—էջ III—XVI:

Аксель Бакуни: [Предисловие].

նդիշե Չարենց: Գովք Արուսին: [Չարենցի անտիպ ձեռագրերի առաջին հրատարակության մասին] // Սովետ. արվեստ.—1955.—№ 1.—էջ 38—39:

Егнше Чаренц. Слово об Арус Восканян.

Ի պաշտպանություն Օվի Սևումյանի: (Մահվան 35-ամյակի առթիվ) // Սովետ. արվեստ.—1955.—№ 2.—էջ 26—32:

В защиту Ови Севумяна.

«Կենդանի դիակի» բեմական պատմությունից // Տեղեկագիր / ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1955.—№ 9.—էջ 19—33:

Из сценической истории «Живого труп».

Մի էջ հայ դեմոկրատական էսթետիկայի պատմությունից // Սովետ. գրակ.—1955.—№ 2.—էջ 144—151:

Страница из истории армянской демократической эстетики.

Մի հանդիպում նատալյա Ութվիի հետ // Սովետ. արվեստ.—1955.—№ 4.—էջ 20—25:

Встреча с Натальей Ужвнй.

Վրթանես Փափազյան // Հայ գրականություն: Ձեռնարկ միջնակարգ գիրոսի 9-րդ դասարանի համար. Գիրք 2.—Եր., 1955.—էջ 408—421:

Вртанес Папазян.

Վերջին ստեղծագործությունը: (Խաչատուր Աբովյանի ծննդյան 150-ամյակի նախօրյակին) // Սովետ. Հայաստան.—1955.—4 հոկտ.:

Последнее произведение: (К 150-летию со дня рождения Х. Абовяна).

Хачатур Абовян—великий сын армянского народа / Пер. с арм. А. М. Аршаруни.—М.: Знание.—1955.—32с.

1956

Թատերական դիմանկարներ. Գիրք 1: [Օ. Գուլազյան, Հասմիկ, Ա. Ոսկանյան].—Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1956.—376 էջ:

Театральные портреты. Кн.1: [О. Гулазян, Асмик, А. Восканян].

Սիրանուշ.—Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1956.—347 էջ:
Сирануш.

Առաջարան //Աղաճյան Պ. Երկեր.—Եր., 1956.— էջ VII—XIV:
Предисловие.

Առաջարանի փոխարեն //Փափաղյան Վ. Հետադարձ հայացք.—Եր., 1956.—էջ III—VIII:

Вместо предисловия.

Դ. Դեմիրճյանի «Քաջ Նազարը»: [Առաջարան] //Դեմիրճյան Դ. Քաջ Նազար.—Եր., 1956.—էջ 3—8:

«Храбрый Назар» Д. Демирчяна: [Предисловие].

Ներկայացումից առաջ և հետո: [Ակակի Նորավայրի Պեսոն] //Սովետ. արվեստ.—1956.—№ 12.—էջ 37—41:

До и после спектакля: [Пэпо Акакя Хоравы].

Շեքսպիրի հայրենակիցը Համլետի դերում: [Պոլ Սկոֆիլդի հյուրանոցային Սովետ. արվեստ.—1956.—№ 1.—էջ 41—43:

Соотечественник Шекспира в роли Гамлета: [Гастроли Поля Скофилда в Москве].

Պավլո Տիշինայի մասը //Սովետ. գրական.—1956.—№ 4.—էջ 92—99:
У Павло Тычины.

Քիթկան Արամյան: [Անցյալ դարի 60—70-ական թվականների մեծ դերասանուհու մասին] //Տեղեկագիր /ՀՍՍՌ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1956.—№ 1.—էջ 43—56:

Кетеван Арамян: [О великой актрисе 60—70-ых годов прошлого века].

Գ ր ա խ ո ս . Նոր գիրք դրամատուրգիայի մասին: Համլետի դերում Սեր օրերի հայ դրամատուրգիան (1945—1955).—Եր., 1955 //Գրակ. թերթ.—1956.—8 արթ:

Рец.: Новая книга о драматургии: Ахвердян Л. Армянская драматургия наших дней (1945—1955).

1957

Սիրանուշ (1857—1932).—Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1957.—343 էջ:
Сирануш (1857—1932).

Զարեհի հետ: (Դրվագներ) // Սովետ. արվեստ.—1957.—№ 6. —էջ 52—60:

Вместе с Чаренцем.

Զարեհի հետ // Սովետ. Վրաստան.—1957.—21 սկզբ:

Вместе с Чаренцем.

Արս Եոսկանյան.—Եր.: Айнетрат, 1957.—150 с.

О творчестве Габриела Сундукяна и его связях с русской, грузинской и азербайджанской литературой // Тр. объединенной науч. сессии АН СССР и АН Закавказ. республик по обществ. наукам (29 марта—2 апр. 1954).—Баку, 1957.—С.691—701.

1958

Առաջարան // Զորյան Ստ. Հուշերի գիրք.—Եր., 1958.—էջ 3—10:

Предисловие. /В кн. Ст. Зоряна «Книга воспоминаний»/.

Ճանապարհ դեպի Պարթենոն: (էջեր օրագրից) // Սովետ. արվեստ.—1958.—№ 2.—էջ 68—78:

Путь на Парфенон: (Страницы из дневника).

1959

Աղամյանի նամակները: [Առաջարան] // Աղամյան Պ. Նամակներ.—Եր., 1959.—էջ 5—8:

Письма Адамяна: [Предисловие].

Ժողովրդայնության մարտիկը // Ակսել Բակունցի ստեղծագործություն.—Եր.—Եր., 1959.—էջ 20—48:

Борец за народность.

Հովհաննես Հովհաննիսյան: [Առաջարան] // Հովհաննիսյան Հովհ. Երկեր.—Եր., 1959.—էջ 3—14:

Иоаннес Иоаннисян: [Предисловие].

Օթելլո: (Երկու տեսարան) // Վահրամ Փափազյան.—Եր., 1959.—էջ 27—43:

Отелло: (Две сцены).

Բացատրություն: [Թե որտեղ և ուր զանազան Սիրանուշի բանաստեղծություններն ու հուշերը] // Լուսազրյուր (Փարիզ).—1959.—21 մարտի:

Объяснение: [О том, где находятся стихи и воспоминания Сирануиш].

1960

Ադամյան: Արվեստ.—Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1960.—415 էջ:

Адамян: Искусство.

Եթե շարունակենք բանավեճը... (Թեպիկ Վարդան Աճեմյանին): [Գերասիմյանի արվեստի հին ու նոր ոճերի մասին] // Սովետ. արվեստ.—1960.—№ 10.—էջ 39—41.—Հեղ-կից Ռ. Սարիր:

Если продолжим дискуссию... (Реплика Вартану Аджемяну).—Соавт.: Р. Сабир.

1961

Ադամյան: Կյանք.—Եր.: Հայպետհրատ., 1961.—535 էջ:

Адамян: Жизнь.

Գերասիմյանի բարձրադասականներ: [Թատերարվեստի մի քանի երևույթների գնահատությունն ու բնութագրությունը] // Սովետ. արվեստ.—1961.—№ 11.—էջ 31—35:

Из сценических портретов.

Մի դեր՝ երեք կատարում: [Պրոտասովի դերակատարներ՝ Վ. Վաղարշյանի, Գ. Զանիրկյանի, Հր. Ներսիսյանի մասին] // Սովետ. արվեստ.—1961.—№ 12.—էջ 20—24:

Одна роль—три исполнения.

1962

Դերասանը և իր թեման... [Երևանի Ստանիսլավսկու անվ. թատրոնում Արրուզովի «Իրկուսկյան պատմություն» ներկայացման մեջ Վալյա-Յու.—Բարիսովայի դերակատարման մասին] // Սովետ. արվեստ.—1962.—№4.—էջ 32—36:

Актер и его тема.

Երկու առարկություն կամ մի շմարող բանավեճի առիթով: [Դերասանի ժամանակակից խաղաոճի հարցը] // Սովետ. արվեստ.—1962.—№ 12.—էջ 20—29:

Два возражения, или по поводу одной дискуссии.

Ի պաշտպանություն Կոչոյանի: (Բաց նամակ) // Սովետ. արվեստ.—1962.—№ 11.—էջ 16—18:

В защиту Коджояна: (Открытое письмо).

1963

Ազգային Բեմի վարպետը // Ավետ Ավետիսյան.—(Եր. ա. թ.).—էջ 1—2:

Мастер национальной сцены.

Արվեստագետը և նրա դիրքը: [Առաջարան] // Քոչարյան Ս. Կենդանի խորհրդի ոլորտներում.—Եր., 1963.—էջ III—XII:

Искусствовед и его книга: [Предисловие].

1964

Հանդիպում հին ծանոթի հետ: [Անդլիացի ողբերգակ Պոլ Սկոֆիլդի՝ իր արքայի դերում հանդես գալու առթիվ] // Սովետ. արվեստ.—1964.—№ 5.—էջ 39—42:

Встреча со старым знакомым.

Հրաշյա ներսիսյան.—Եր., 1964.—էջ 5—28:

Рачня Нерсисян.

Նա մարդ էր... (Սմակտոնովսկու «Համլետի» մասին) // Սովետ. արվեստ.—1964.—№ 11.—էջ 18—22:

Смокуновский—Гамлет.

Սիրանուշ՝ շերտաիրագետը: (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ) // Սովետ. գրակ.—1964.—№ 4.—էջ 105—111:

Сирануш—шекспировед: (К 100-летию со дня рождения).

Վահրամ Փափազյանի Օթելլոյի գնահատության հարցի շուրջ: (Բաց նամակ Սոֆյա Նելսին) // Սովետ. արվեստ.—1964.—№ 6.—էջ 14—28:

К оценке Отелло Ваграма Папазяна: (Открытое письмо Софье Марковне Нельс).

Ադամյանը շերտաիրագետ // Գրակ. թերթ.—1964.—24 ամս.:

Адамян—шекспировед.

Բենգալյան վագրը... Թոստովի նամակը Ստանիսլավսկուն: [Վահրամ Փափազյանի մասին] // Երեկոյան երեան.—1964.—23 ամս.:

Бенгальский тигр... Письмо Россова Станиславскому: [О В. Папазяне].

Գ ր ա խ ո ս. Առաջին և հաջող փորձ: Գալրոշ Գ. Սունդուկյանի «Պեկոն» վարպետների կատարմամբ.—Եր., 1962 // Գրակ. թերթ.—1964.—10 ամս.:

Рец.: Первый и удачный опыт: Гаврош М. «Пэпо» Сундукияна в исполнении мастеров.

Գ ր ա խ ո ս. Իմացություն և ճաշակ: Քալանթար Լ. Արվեստի մայրուղիներում.—Եր., 1963 // Գրակ. թերթ.—1964.—17 հունվ.:

Рец.: Мудрость и вкус: Калантар Л. Пути искусства.

Ն մ ր. Հովհաննիսյան Հովհ. Փրկերի ժողովածու. 2. 2.—Եր.: ՀՍՍՌ-ԳԱ հրատ., 1964.—320 էջ:

Ред.: Иоаннисян И. Собрание сочинений. Т.2.

Шекспир Адамяна.—Ер.: Айпетрат.—1964.—223 с.

Աղաժյանի Շերապիրը /Հայկ. թատեր. Ը-թյուն.— Եր.: ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1965.—303 էջ:

Шекспир Адамяна.

Այգուկիսի էր Զիվելեզովը: (ծննդյան 90-ամյակի առթիվ) //Գրակ. թերթ.—1965.—4 հունիսի:

Таким был Дживелегов: (К 90-летию со дня рождения):

Հովհ. Մասեցյանի Շերապիրի թարգմանիչ //Գրակ. թերթ.—1965.—19 նոյեմբ.:

Ов. Масегян—переводчик Шекспира.

Մի դիմանկարի պատմությունից: (Մարտիրոս Սարյանի զրույցներից) //Գրակ. թերթ.—1965.—5 մարտի:

Из истории одного портрета: (Из бесед Мартироса Сарьяна).

Շերապիրը հայ իրականության մեջ: [Դասախոսություն կարգադրած Լոնդոնում] //Կրթեր (Նյու-Յորք).—1965.—31 օգոստ.:

Шекспир в армянской действительности.

Мемуары Ваграма Папазяна: [Предисловие] //Папазян В. Жизнь артиста.—М.—Л., 1965.—С. 5—9.

Сундукян Габриел Мкртычевич (1825—1912) //Театральная энциклопедия.—1965.—Т.4.—С.1131—1134.

Աղգային բեմի վարպետները: [Առաջարկ] //«Ավետ Ավետիսյան»: Ալրում.—[Եր., ա. թ.].—էջ 1—2:

Мастера национальной сцены: [Предисловие].

Խմբագրողի կողմից //Շերապիրական.—Եր., 1966.—Հ. 1.—էջ 7—10:
От редактора.

Էջեր հայ շերապիրագիտության պատմությունից //Նույն տեղում.—էջ 83—133:

Страницы из истории армянского шекспироведения.

Խ Մ Բ. Շերապիրականը Հայկական շերապիրյան տարեգիրք. Հ. 1—7 /Շերապիրագիրտ. հայկական կենտրոն.—Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1966—1985:

Հ. 1: 1966.—408 էջ:

Հ. 2: 1967.—506 էջ:

Հ. 3: 1970.—478 էջ:

Հ. 4: 1974.—417 էջ:

Հ. 5: 1975.—571 էջ:

Հ. 6: 1980.—296 էջ:

Հ. 7: 1985.—298 էջ:

Р е д.: Шекспиранкан. Т.1—7.

Всегда в поисках: [О новом театре «Дружба»] //Театральный Ереван.—1966.—№ 27.—С.13.

1967

Էջեր հայ շերապիրագիրտության պատմությունից //Շերապիրական.—Եր., 1967.—Հ. 2.—էջ 130—147:

Страницы из истории армянского шекспироведения.

Շերապիրը և հայերը: Գաղափարություն՝ կարգացված խնդրում 1965 թ. մայիսի 30-ին.—Եր., 1967.—73 էջ:

Նույնը ռուս. շեքսպիր և армяне.— Ер.: Совет грох, 1981.—76 с.

Շերապիրյան հայկականը: [Երևանում ստեղծված շերապիրյան դրադարանի մասին] //Կուլտուր-լուսավորական աշխատանք.—1967.—№ 8.—էջ 6—8:

Армянская шекспирiana: [О созданной в Ереване шекспировской библиотеке].

Խ Մ Բ. Շերապիրական. Հ. 2.—Տև 1966 թ.

Р е д.: Шекспиранкан. Т.2.—См. 1966 г.

1968

Հեղուցում, որ այդպես էլ չկարգացվեց: [Վահրամ Փափազյանի մասին] //Սովետ. արվեստ.—1968.—№ 8.—էջ 20—30:

Доклад, который не был прочитан: [О Ваграме Папазяне].

Վերջին հանդիպում: [Վահրամ Փափազյանի հետ] // Սովետ. գրակ.— 1968.— № 11.— էջ 90—99:

Последняя встреча: [С Ваграмом Папазяном].

1969

Առաջարանի փոխարեն // Տեր-Գրիգորյան Գ. Տասր տարի.— Եր., 1969.— էջ II—IV:

Вместо предисловия.

Բաց նամակ գրողներին, գիտնականներին, թարգմանիչներին և նրանց ընթերցողներին: [«Հայ գրականությունը այլ լեզուներով» մասնագիտական գրադարան ստեղծելու առիթով] // Գրակ. թերթ.— 1969.— 14 փետր.: Արարատ (Բելյուսի).— 1969.— 9 օգոստ.:

Открытое письмо писателям, ученым, переводчикам и их читателям.

Զատարված նամակ: [Պրոֆեսոր Գրիգոր Բոյաջիկի 60-ամյակի առիթով] // Գրակ. թերթ.— 1969.— 21 մարտի:

Неотправленное письмо: [К 60-летию профессора Григора Бояджиева].

Պատասխանում է պրոֆ. Խ. Զարյանը: [ԳԱ արվեստի ին-տը ինչպես է մասնակցում Կոմիտասի ծննդյան 100-ամյակին] // Գրակ. թերթ.— 1969.— 4 հուլիսի:

Отвечает проф. Р. Зарян: [Какое участие принимает институт искусств в 100-летию Комитаса].

Վաստակ, որ արժանի է բարձր գնահատության: [Գառնիկ Ստեփանյանի ծննդյան 60-ամյակի առիթով] // Գրակ. թերթ.— 1969.— 28 փետր.:

Заслуга, достойная высокой оценки: [К 60-летию со дня рождения Гарника Степаняна].

С полотнами Галенца наедине // Удивительный Галенц.— Ер., 1969.— С. 51—56.

Համիկ: [Կյանքը և բեմական դորժումնությունը] /Հայկ. թատեր. ք-թյուն.—Եր., 1970.—142 էջ:

Асмик: [Жизнь и сценическая деятельность].

Արվեստի ինստիտուտ: (ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակական հիմնարկները 50 տարում) //Լրարեր հաս. գիտ. /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1970.—№ 11.—էջ 89—96:

Институт искусств.

էջեր հայ շերտի բազմաթիվ պատմությունից //Շերտի բազմաթիվ.— 1970.—Հ. 3.—էջ 126—148:

Страницы из истории армянского шекспироведения.

Հրաչյա Ներսիսյան: (Գրվածքներ) //Հրաչյա Ներսիսյան.—Եր., 1970.—էջ 7—58: Արև (Կահիրե).—1970.—27, 28, 29, 31 հոկտ., 2, 3, 4, 5, 7 նոյեմբ.:

Рачия Нерсисян.

Նախաշավից մինչև մեծ հանապարհ: [Առաջարկ] //Էմիլ Գ. Քան-Վրդգ դար.—Եր., 1970.—էջ 1—4:

От первой тропинки до большой дороги: [Предисловие].

«Օթելլոյի» նոր բեմադրությունը: [1970 թ. սեպտեմբերի 21-ին բեմադրության քննարկմանը կարգադրած զեկուցումից] //Սովետ. արվեստ.— 1970.—№ 12.—էջ 11—24:

Новая постановка «Отелло»: [Из доклада о постановке 21 сентября 1970 г.].

Արվեստ, որ ծերություն չունեցավ: [Օլգա Գուլազյանի մասին] //Գրակ. թերթ.—1970.—29 մայիսի:

Искусство, которое не знало старости: [Об Ольге Гулазян].

և մ. ր. Շերտի բազմաթիվ. Հ. 3.—Տեղ 1966 թ.

Р е д.: Шекспиракан. Т.3.—См. 1966 г.

Рачья Нерсиян //Театр.—1971.—№ 4.—С. 72—78.

Վահրամ Փափազյան.—Եր.: Հայաստան.—1972—157 էջ:

Ваграм Папазян.

Ամպրոպ: Թուս մարդիկ: Թագմաճակատ: Կենդանի դիակ: Եզոր Բու-
լլուլը և ուրիշները //Տարիներ և ներկայացումներ.—Եր., 1972.—էջ 165—
170, 291—295, 301—306, 420—426, 427—449:

Гроза; Русские люди; Фронт; Живой труп; Егор Булычов и
другие.

[Առաջարան] //Սարգիս Արուստչյան.—Եր., 1972.—էջ 5—9:

Նույնը զուգահեռ ռուս.

[Предисловие].—С.11—15.

Հրաչյա Ներսիսյան: (ծննդյան 75-ամյակի առթիվ) //Սովետ. ար-
վեստ.—1972.—№ 4.—էջ 28—36:

Грачя Нерсиян: (К 75-летию со дня рождения).

Տիգրան Հախումյան: («Գրական ակնարկներ և հիշողություններ»
գրքի առիթով) //Սովետ. գրակ.—1972.—№ 9.—էջ 143—146:

Тигран Ахумян: (К книге «Литературные очерки и воспомина-
ния»).

Գերասիմի Էրկու ստեղծագործությունը: [էզգար էլբակյանի մասին]
//Գրակ. թերթ.—1972.—24 մարտ:

Два произведения артиста: [Об Эдгаре Элбакяне].

Խ մ ը. Շերապիր, Քրոնիկներ. Հ. 1—2.—Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ.,
1972—1973.—(ՀՍՍՀ ԳԱ: Գրական հուշարձաններ):

Հ. 1: 1972.—535 էջ:

Հ. 2: 1973.—683 էջ:

Р е д.: Шекспир: Хроники. Т.1—2.

1973

Երբ վարագույրը բացվում է /Հայկ. թատեր. բ-թյուն.—Եր., 1973.—
216 էջ:

Когда открывается занавес.

Նայելով երկրորդ անգամ: [Էդուարդո դե Ֆիլիպոյի «Ֆիլումենա Մար-
տուրանո» պիեսի բեմադրությունն և «Համլետ» կինոնկարի կրկնօրինակման
մասին] // Սովետ. արվեստ.—1973.—№ 10.—էջ 37—39:

Две актерские работы со второго просмотра.

Թուս թատրոնի դասականը: [Ա. Ն. Օստրովսկու ծննդյան 150-ամյակի
առթիվ] // Գրակ. թերթ.—1973.—13 ապր.:

Классик русского театра: (К 150-летию со дня рождения А. Н. Островского).

Վահրամ Բերդիրբաշյան // Գրակ. թերթ.—1973.—5 հոկտ.:

Ваграм Терзибашян.

Խ մ բ. Շեքսպիր: Քրոնիկներ. Հ. 2.—Տես 1972 թ.

Р е д.: Шекспир: Хроники. Т.2.—См. 1972.

1974

Ավետիք Իսահակյան: [Հիշողություններ].—Եր.: Հայաստան.—1974.—
124 էջ:

Аветик Исаакян: [Воспоминания].

Ադամյան Պետրոս Հերոնիմովի (1849—1891) // Հայկ. ՍՍՀ հանրա-
գիտ.—1974.—Հ. 1.—էջ 64—65:

Адамян Петрос Иеронимович.

Ամերիկյան (Ամերիկյան) Միհրդատ Հովհաննեսի (1843—1879)
// Հայկ. ՍՍՀ հանրագիտ.—1974.—Հ. 1.—էջ 333:

Америкян (Америлян) Мигрдат Ованесович.

Առաջին տպավորություն: [«Ժայռ» ֆիլմ-ներկայացման մասին] //Էկ-
րան.—1974.—№ 2.—էջ 5:

Первое впечатление: [О премьерe фильма «Утес»].

Մի վերանայված նախապաշարում: («Ժայռ» կինոնկարի առիթով) //Սովետ. արվեստ.—1974.—№ 12.—էջ 17—23:

По поводу фильма-спектакля «Утес».

Փափագյալը և Համլետը //Շերապիրական.— 1974.—Հ. 4.—էջ 76—
102:

Папазян и Гамлет.

Գլուխգործոց [Գ. Բոյաջևի «Վերածնության դարաշրջանի հավերժ բու-
քանչևի թատրոնը» աշխատության մասին] //Գրակ. թերթ.—1974.—24
մայիս:

Шедевр: [О труде Г. Бояджиева «Навеки прекрасный театр
эпохи Возрождения»].

Հարցազրույց Երևանի շերապիրյան գրադարանի և կենտրոնի հիմ-
նադիր Ռուբեն Զարյանի հետ /Զրույցը վարեց Ա. Յափոնճյանը //Արև
(Կահիրե).—1974.—27,28 դեկտ.: Պայքար (Բուստոն).—1975.—30 հունվ.:

Интервью с основоположником Ереванской шекспировской
библиотеки и центра Рубеном Заряном /Беседу вел А. Япучян.

Հրաշալի վաթսուամյակ: (Հովհ. Շիրազի ծննդյան առիթով) //Գրակ.
թերթ.—1974.—9 մայիս: Արև (Կահիրե).—1974.—27 մայիս:

Чудесное шестидесятилетие: [По поводу дня рождения Ованеса
Шираза].

Գ ր ա խ ո ս. Բեմական խոսքի արվեստը: Հովհաննիսյան Հ. Բեմա-
կան խոսքի պոետիկան.—Եր., 1973 //Գրակ. թերթ.—1974.—1 փետր.:

Рец.: Искусство сценического слова: Ованесян Ов. Поэтика
сценического слова.

Խ ժ ր. Շերապիրական. Հ. 4.—Տես 1966 թ.

Ре д.: Шекспиракан Т. 4.—См. 1966 г.

Հուշապատում: Գիրք 1—3.—Եր.: Հայաստան, 1975—1981:

Գիրք 1: 1975.—535 էջ:

Գիրք 2: 1977.—546 էջ:

Գիրք 3: 1981.—382 էջ:

Воспоминания. Кн. 1—3.

Առաջարանի փոխարեն // Յուզովսկի Յու. Դարն ու կերպարը.—Եր., 1975.—էջ 3—8:

Вместо предисловия.

Գրիգորի Կոզինցի // Էկրան.—1975.—№ 2.—էջ 8—9:

Григорий Козинцев.

Դերասանի դասերը: (Խոսք Փափագյանի արվեստի շուրջ) // Սովետ.—արվեստ.—1975.—№ 1.—էջ 26—36:

Уроки актера: [Слово об искусстве Папазяна].

Մեր անելիքները: [Առաջարան] // Շեքսպիրական.—Եր., 1975.—Հ. 5.—էջ 5—8:

Наши задачи: [Предисловие].

Մինաս-նկարիչը, մարդը, մեր բարեկամը // Գարուն.—1975.—№ 3.—էջ 78—79:

Минас—художник, человек, наш друг.

Նախաշավից մինչև մեծ ճանապարհ: [Առաջարան] // Էմին Գ. Երկիրի ժողովածու.—Եր., 1975.—Հ. 1.—էջ 5—8:

От первой тропинки до большой дороги: [Предисловие].

Հարցազրույց Երևանի շեքսպիրյան գրադարանի և կենտրոնի հիմնադիր Ռուբեն Զարյանի հետ.—Տեղ 1974 թ.

Интервью с основоположником Ереванской шекспировской библиотеки и центра Рубеном Заряном.—См. 1974 г.

Խ մ ր. Շեքսպիրական. Հ. 5.—Տեղ 1966 թ.:

Р е д.: Шекспиракан. Т.5.—См. 1966 г.

Շեքսպիրի հետ /Հայկ. թատեր. ր-թյուն.—Եր., 1976.—246 էջ:
Вместе с Шекспиром.

Արվեստարանությունը ժամանակակից խնդիրների լուծման հանա-
պարհին //Լրաբեր հաս. գիտ. /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1976.—№ 2.—էջ 14—19:

Искусствоведение на пути решения современных задач.

Ինչու՞ են Ռեբեկայի աչքերը տխուր... [Ալ. Արաքսյանյանի «Փառան-
գորդներ» պիեսի բեմադրությունը Երևանի Ստանիսլավսկու անվան ռու-
սական թատրոնում] //Սովետ. արվեստ.—1976.—№ 8.—էջ 33—38:

«Наследники»—две интерпретации героини.

Միաժանը փեշերին: (Մարո Մարգարյանի ծննդյան 60-ամյակը)
//Հայրենիքի ձայն.—1976.—14 հունվ.:

Все цвета радуги: (60-летие со дня рождения Маро Маргарян).

Պոտապովի կողմնակիցները: [Ա. Գելմանի «Կուսկոմիտեի նիստը»
պիեսի բեմադրությունը Լենինականի թատրոնում] //Գրակ. թերթ.—1976.—
26 մարտի:

Сторонники Потапова: [Постановка пьесы А. Гельмана «Засе-
дание парткомитета» в Ленинканском театре].

Վարդան Աճեմյանը և իր սաները //Գրակ. թերթ.—1976.—4 հունիսի:
Вардан Аджемян и его ученики.

Հուշապատում. Գիրք 2.—ՏԵՍ 1975 թ.

Воспоминания. Кн. 2.—См. 1975 г.

Խ մ ր. Վարդան Աճեմյան /Կազմ. Հ. Երանոսյանը.—Եր.: Սովետ.
գրող., 1977.—207 էջ:

Р е д.: Вардан Аджемян.

Прекрасный путь: [О Вардане Аджемяне] //Лит. Армения.—
1977.—№ 3.—С.—69—72.

[Առաջաբան] // Ռուբեն Աղալյան: [Ալբոմ].—Եր., 1978.—Էջ 3—4:
Նույնը զուգահեռ ռուս., անգլ.

[Предисловие].—С.5—6.

[P r e f a c e]. — P. 7—8

Բանաստեղծական խոսքը՝ բնական համարժեքով: [Վ. Դավթյանի «Ժիրանի ծառ» դրամայի բեմադրությունը Սունդուկյանի անվան թատրոնում] // Սովետ. արվեստ.—1978.—№ 7.—Էջ 35—41:

Сценический эквивалент поэтического слова: [Новая пьеса Ваагна Давтяна в театре им. Г. Сундукяна].

Երբ ռեժիսորը իր երեակալության տերն է: [Գ. Սունդուկյանի «Խաթաբալա» նոր բեմադրությունը Սունդուկյանի թատրոնում] // Սովետ. արվեստ.—1978.—№ 4.—Էջ 31—39:

Когда режиссер—хозяин своего воображения: [Новая постановка «Хатабалы» Г. Сундукяна в театре им. Сундукяна].

«Կենդանի դիակի» բնական պատմությունից // Հայ-սովետական թատերական աննշանություններ.—Եր., 1978.—Էջ 5—31:

Из сценической истории «Живого трупа».

[Второй международный симпозиум по армянскому искусству] // Армения сегодня.—1978.—№ 5.—С.26.

Два слова // Аракелян Г. «Правда» и вопросы армянской культуры.—Ер., 1978.—С.3—4.

Էջեր հալիական Շեքսպիրապատումից. Հ. 1—2.—Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1979—1981:

Հ. 1: Հայ Շեքսպիրյան թատրոնի պատմությունից.—1979.—291 էջ:

Հ. 2: Շեքսպիրը և հայերը.—1981.—325 էջ:

Страницы из истории армянской шекспиряны. Т.1—2.

Քատրոնի խոսքը և խոսք Քատրոնի մասին: [Կիրովականի 2. Արևի-
յանի աշխ. Քատրոնի մի շարք ներկայացումների մասին] // Սովետ. ար-
վեստ.—1979.—№ 7.—էջ 18—20:

Слово театра и слово о театре: [О ряде спектаклей Кирова-
канского театра им. Абеляна].

Զկայացած պաշտպանություն: (Նյութը բեմական խոսքն է) // Սովետ.
արվեստ.—1979.—№ 4.—էջ 11—18:

Несостоявшаяся защита: (Тема—сценическое слово).

Թեժիսորը, դերասանը, դարձյալ ռեժիսորը: («Կորիոլանի» բեմադրու-
թյան առթիվ) // Գրակ. թերթ.—1979.—30 մարտի:

Режиссер, актер, снова режиссер: (По поводу постановки
«Кориолана»).

1980

Առաջարկ // Երվանդ Քոչար: Կատալոգ.—Եր., 1980.—էջ 5—8:
Նույնը զուգահեռ ռուս.

Предисловие.—С.9—12.

Երկու ներկայացում: Վերջին և առաջին ուսուցիչը: Լավ պիեսի լավ
բեմադրությունը: [Վ. Պետրոսյանի «Վերջին ուսուցիչը» և Նիլ Սայմոնի
«Զրոսայցում ոտաբորիկ» պիեսի բեմադրության մասին] // Սովետ. ար-
վեստ. արվեստ.—1980.—№ 5.—էջ 20—32:

Два спектакля: Последний и первый учитель: Хорошая поста-
новка хорошей пьесы: [О постановке пьесы В. Петросяна «Послед-
ний учитель» и пьесы В. Саймона «Босиком в саду»]

Հաջող արշավանք Շեքսպիրի դեմ: [«Համլետի» նոր բեմադրությունը
դրամատիկ թատրոնում] // Սովետ. արվեստ.—1980.—№ 8.—էջ 20—29:
Вопреки Шекспиру.

Սարյանը շարունակում է: (Մարտիրոս Սարյանի ծննդյան 100-ամյա-
կին նվիրված հանդիսավոր նիստում կարգացված զեկուցումը) // Սովետ.
արվեստ.—1980.—№ 7.—էջ 1—11:

Сарьян продолжается.

Զորեղ տաղանդ: (Երվանդ Քոչարի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ)
//Գրական Բերք.—1980.—13 հունիս:

Могучий талант: (К 80-летию со дня рождения Ерванда Кочара).

Ред.: Дарьян В. А. Восхождение Хачатура Абовяна на Ара-
рат: К 150-летию восхождения (1829—1979).—Ер.: Айастан, 1980.—
26 с.

1981

էջեր հայկական Շեքսպիրապատմից. 2. 2.—Տևս 1979 թ.

Страницы из истории армянской Шекспиряны. Т.2.—См. 1979 г.

Թատրոնի մարդը //Ալեքսանդր Արաքսյանյան.—Եր., 1981.—էջ 40—

42:

Человек театра.

Հուշապատմ. Գիրք 3.—Տևս 1975 թ.

Воспоминания. Кн. 3.—См. 1975 г.

Սեր բոլոր հասակների համար: [Առաջարկ] //Կապուտիկյան Ս.

Կիլիթ.—Եր., 1981.—էջ 3—4:

Любовь для всех возрастов: [Предисловие].

Նրա շահած աշխարհը: (Սուրեն Ստեփանյանի ցուցահանդեսի առ-
թիվ) //Գրական Բերք.—1981.—25 սեպտ.:

Выигранный им мир: (К выставке С. Степаняна).

Шекспир и армяне.—См. 1967 г.

1983

Վիթխարի երևույթ: (Հակոբ Կոչոյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)
//Գրական Բերք 1983.—23 դեկտ.:

Грандиозное явление: (К 100-летию А. Коджояна).

Pratarmé //Bachčinianas F. Saulėta lyra: (Armenija E. Mierelai-
čio Kūryboje).—Vilnius, 1983.—P. 3—5.

Ճշտումներ և լրացումներ: [Հակոբ Կոչոյանի մասին] // Սովետ. արվեստ.—1984.—№6.—էջ 44—51:

Уточнения и дополнения: [Об Акопе Коджояне].

Կյանքի դասեր: [Վրաստանի հայկական թատրոնի 125-ամյակի առթիվ] // Գրակ. թերթ.—1984.—26 հոկտ.:

Уроки жизни: [К 125-летию армянского театра Грузии].

Խոսք հայ արվեստին նվիրված միջազգային գիտաժողովի փակման առիթով // Սովետ. արվեստ.—1985.—№ 11.—էջ 34—43:

Слово по поводу закрытия международного симпозиума, посвященного армянскому искусству.

Ընդդեմ գոհակության և հասարակացման: [Երևանի էքսպերիմենտալ թատրոնի «Խաղում ենք Պարոնյան» բեմադրության մասին] // Գրակ. թերթ.—1985.—2 օգոստ.:

Против цинизма и упрощения: [О постановке «Играем Пароняна» в Ереванском экспериментальном театре].

Թատրոնը վերածննդի հանապարհին // Գրակ. թերթ.—1985.—26 հոկտ.:

Театр на пути к возрождению.

Լևոն Հախվերդյանի ծննդյան 60-ամյակը // Գրակ. թերթ.—1985.—1 փետր.:

60-летие Левона Ахвердяна.

Петрос Адамян.—Ер.: Совет. грох, 1985.—264 с.

«Հազարան բլրավի» երկու տարբերակը: [Ստ. Զորյանի հեքիաթի Հ. Կոչոյանի նկարազարդումների մասին] // Կուլտ.—լուս. աշխատանք.—1986.—№ 1—2.—էջ 37—39:

Два варианта «Жар-птицы» [О художественном оформлении сказки Ст. Зоряна А. Коджояном].

Ճշտումներ և լրացումներ («Գիրք»): [2. Թումանյանի պատմվածքի շ. Կոչոյանի ձևավորման և նկարազարդման մասին] // Լրագրեր հաս. գիտ. / շՄՍՀ ԳԱ.—1986.—№ 8.—էջ 27—32:

Уточнения и дополнения («Гикор»): [О художественном оформлении рассказа Ов. Туманяна А. Коджояном].

Դնահատման փորձ: [Ալ. Շիրվանզադեի «Քառսի» ոտներին հրատարակության ձևեր Կոչոյանի նկարազարդումների մասին] // Երեկոյան երկփան.—1986.—20 սեպտ.:

Попытка оценки: [О художественном оформлении русского издания «Хаоса» Ширванзаде А. Коджояном].

Թատերական մտահոգություններ // Գրակ. թերթ.—1986.—26 դեկտ.: Театральные заботы.

Խորքի հմայքը: (Անազատ պահներ մայրենին) // Երեկոյան երկան.—1986.—20 նոյեմբ.:

Обаяние слова: (Сохраним чистоту родной речи).

Գրախոս. Անդրազարծ ափսոսաճալ թատրոնին: Ստեփանյան Գ. Ակնարկներ ափսոսաճալ թատրոնի պատմության. Գիրք 1: Ջրանսահալ թատրոն.— Եր., 1982 // Սովետ. Հայաստան.—1986.—20 օգոստ.:

Рец.: О западно-армянском театре: Степанян Г. Очерки истории театра зарубежных армян. Кн. 1: Армянский театр во Франции.

Գրախոս. Մնայուն գործ: Հարությունյան Բ. Սովետահայ թատրոնի տարեգրություն. Շ. 1—2.—Եր., 1961—1969: XIX—XX դարերի հայ թատրոնի տարեգրություն (1801—1922). Շ. 1—3.—Եր., 1980—1981 // Սովետ. Հայաստան.—1986.—26 հուլիս:

Рец.: Долговечный труд: Арутюнян Б. Летопись армянского советского театра. Т.1—2; Летопись армянского театра XIX—XX веков (1801—1922). Т.1—3.

Խ մ ր. Հախվերդյան Լ. Հ. Թատերագիտական բառարան.—Եր.: Հայաստան, 1986.—208 էջ:

Ред.: Ахвердян Л. О. Театроведческий словарь.

1987

Խոսք գրչակից բնկերոջս մասին: [Առաջարան] //Տեր-Գրիգորյան Գ. Ա. Ամեն ինչ կամ ոչինչ: Պիեսներ.—Եր., 1987.—էջ 3—6:

Слово о товарище по перу: [Предисловие].

Երեք խորհուրդ: (Լեզվի դասեր) //Երևկոյան Երևան.—1987.— 5 մախի:

Три совета: (Уроки языка).

Երեք փուլով: [Հաստատության ղեկավարներ ոչ թե նշանակելու, այլ բնարելու մասին] //Սովետ. Հայաստան.—1987.—25 մարտի:

В три этапа: [О выборе, а не о назначении руководителей учреждений].

Թատերական Վրաստանի մայրը: [Վերիկո Անջափարիձեի մահվան առթիվ] //Գրակ. Թերթ.—1987.—6 փետր.:

Мать театральной Грузии: [К кончине Верико Анджaparидзе].

Չարենցյան մասունքներ //Սովետ. Հայաստան.— 1987.—3, 5 հունիսի: Կարենцевские реликвии.

1988

Մայրամուտից առաջ: Հուշագրություն.—Եր.:Սովետ. դրոշ, 1988.— 544 էջ:

Перед заходом солнца: Воспоминания.

Նույնը հ. 2.—Տես 1990 թ.

Փափազյան /Հայաստանի Թատեր. դործիչների միություն.—Եր., 1988.— 131 էջ:

Папазян.

Գիտական համագործակցության քառորդ դարը: (Հայ արվեստի գիտաժողովի իտալիայում) //Սովետ. արվեստ.—1988.—№ 11.—էջ 2—7:

Четверть века научного сотрудничества: (Симпозиум по армянскому искусству в Италии).

Իմաստալի կյանք, որ դաս է երիտասարդության համար: [Վահրամ Փափազյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ] // Լենինյան ուղիով. — 1988. — № 3. — էջ 90—96.

Осмысленная жизнь, являющаяся уроком для молодых: [100-летие В. Папазяна].

Երեք հարց, երեք պատասխան: (Վահրամ Փափազյան—100) // Երևանյան երևան. — 1988. — 26 մայիսի.

Три вопроса, три ответа: (Ваграм Папазян-100).

Տարերբը՝ հակակին: (Վահրամ Փափազյան-100) // Սովետ. Հայաստան. — 1988. — 19 ապր.

Стихия армянская: (Ваграм Папазян-100).

1989

Էջեր հայ թատրոնի պատմությունից (1860—1870) / Հայաստանի թատր. գործիչների միություն. — Եր., 1989. — 314 էջ.

Страницы из истории армянского театра.

Մեծ դիմակայություն: [«Անվերջ վերադարձ» ներկայացման մասին] // Սովետ. արվեստ. — 1989. — № 2. — էջ 7-9.

Большое противостояние.

Գրական. Թեմիստոկլեսի կյանքն ու գործը: Հախվերդյան Լ. Տաղանդ և բնավորություն. — Եր., 1989 // Գրքերի աշխարհ. — 1989. — 30 սեպտ. — էջ 3:

Рец: Жизнь и дело режиссера: Ахвердян Л. Талант и характер.

1990

Մայրամուտից առաջ: Ինքնապատում: Հ. 2. — Եր., Նաիրի, 1990. — 524 էջ.

Մեր ժողովրդի մեծ բարեկամը: (Իլլա էրենբուրգի «Հայաստանի և հայ կուլտուրայի մասին» գիրքը) // Լենինյան ուղիով.—1990.—№ 1.— էջ 89—93:

Նույնը ռուս.

Большой друг нашего народа: [О книге И. Эренбурга «Об Армении и армянской культуре»] // По ленинскому пути.—1990.—№ 1.—С. 88—92.

[Հուշեր] // Հուշեր Արա Սարգսյանի մասին.—Եր., 1990.—էջ 73—94: [Воспоминания].

Գ ր ա խ ո ս. Հարկավոր գիրք: Քարամյան Մ. Հանդիպումներ ճանապարհին.—Եր., 1990 // Գրքերի աշխարհ.—1990.—30 հունիսի.—էջ 5: Р е ц.: Нужная книга: Карамян М. Встречи на дороге.

Խ մ ր. Հուշեր Արա Սարգսյանի մասին.—Եր.: Խորհրդ. գրող, 1990.—272 էջ:

Р е д.: Воспоминания об Ара Саркисяне.

1991

Բաց նամակ Խորեն Արրահամյանին: (Շանթի պիեսների բեմադրության անհրաժեշտության մասին) // Գրակ. թերթ.—1991.—10 մայիսի:

Открытое письмо Хорену Абрамяну: (О необходимости постановки пьес Шанта).

1992

Յոթ դիմանկար: (էջեր հայ թատրոնի պատմությունից) // Հայաստանի թատր. գործիչների միություն.—Եր., 1992.—166 էջ:

Семь портретов: (Из истории армянского театра).

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՅՐԱՆՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

Ա. Ագապյանի Լրկերի հրատարակության առթիվ	1935
[Ա. Բակունցի լեզվի մասին]	1934
Արովյան Խ. Նախաշավիղ: Առաջարանը և ծանոթագր.	1940
Արովյանը և ռուսական կուլտուրան	1948
Արովյանի անհայտ շրջագայություններից	1948
Արովյանի կյանքը: (Համառոտ ակնարկ)	1939, 1940, 1954
Արովյանի մի անտիպ բանաստեղծությունը	1939
Արովյանի մի նորահայտ փաստաթղթի շուրջը	1948
Արովյանի վեպը	1939
Ադամյան: Արվեստը	1960
Ադամյան: Կյանքը	1961
Ադամյան Պետրոս Հերոնիմոսի	1974
Ադամյանը շեքսպիրագետ	1964
Ադամյանի Շեքսպիրը	1965
Ամպրոպ: Ռուս մարդիկ: Ռազմաճակատ: Կենդանի զիակ: Նգոր Բուլշովը և ուրիշները	1972
Ամվրոսի Մաքսիմիլիանովիչ Բուլմա	1954
Ամրիկյան (Ամերիկյան) Միհրդատ Հովհաննեսի	1974
Այդպիսին Լր Ջիվեկեզովը	1965
Անատոլ Հիդաշի պոեզիան	1933

Առաջարաններ

Արովյան Խ. «Բայաթիներ» գրքում	1939
Ադամյան Պ. «Երկերում»	1956

Ազամյան Պ. «Նամակներ» գրքում	1959
«Ավետ Ավետիսյան» ավրումում	1966
Բակունց Ա. «Երկերում»	1955
Դեմիրճյան Դ. «Քաջ Նազար» գրքում	1956
«Երվանդ Քոչար» կատալոգում	1980
Զորյան Ստ. «Հուշերի գրքում»	1958
Էմին Գ. «Երկերի ժողովածուում»: Հ. 1.	1975
Էմին Գ. «Քսաներորդ դար» գրքում	1970
Կապուտիկյան Ս. «Լիլիթ» գրքում	1981
Հովհաննիսյան Հովհ. «Երկերում»	1959
Յուզովսկի Յու. «Դարն ու կերպարը» գրքում	1975
«Շեքսպիրական» տարեգրքում: Հ. 5.	1975
Ռուրեն Ազալյան: (Ալրումում)	1978
«Սարգիս Արուստյան» գրքում	1972
Տեր-Գրիգորյան Գ. Ա. «Ամեն ինչ կամ ոչինչ» գրքում	1987
Տեր-Գրիգորյան Գ. «Տասը տարի» գրքում	1969
Տեր-Հովհաննիսյանց Գ. «Տեր Սարգիս: Սուրբ Գեորգի դուր» գրքում	1938
Փափազյան Վ. «Հետադարձ հայացք» գրքում	1956
Փափազյան Վրթ. «Ընտիր երկերում»	1939
Քոչարյան Ս. «Կենդանի խոսքի ոլորտներում» գրքում	1963
Առաջին տպավորություն	1974
Ավետ Ավետիսյան	1963
Ավետ Ավետիսյան: Կազմ. և առաջարանը	1942
Ավետիք Իսահակյան	1974
Արվեստ, որ ձևավորում չունեցավ: (Օ. Գուլաղյանի մասին)	1970
Արվեստաբանությունը ժամանակակից խնդիրների լուծման ճանա- պարհին	1976
Արվեստի ինստիտուտ	1970
Բանաստեղծական խոսքը՝ բեմական համարժեքով	1978
Բաց նամակ գրողներին, գիտնականներին, թարգմանիչներին և նրանց ընթերցողներին	1969
Բաց նամակ հորեն Աբրահամյանին	1991
Բացատրություն: [Թե որտեղ են գտնվում Սիրանույշի բանաստեղ- ծություններն ու հուշերը]	1959

Յենգալյան վազրը... Ռոստովի նամակը Ստանիսլավսկուն	1964
Գևորգ Չմշկյան	1951
Գիտական համագործակցության բառերը դարը	1988
Դլուխգործոց: /Գ. Բոյաջիևի «Վերածնության դարաշրջանի հավերժ սրանշևի թատրոնը» աշխատությունը	1974
Դեհհատման փորձ	1986

Գրախոսություններ

Առատրյան Աս. Ավետիք Իսահակյանի կյանքը և ստեղծագործությունը	1942
Գավրոշ Մ. Սունդուկյանի «Պեպոն» վարպետների կատարմամբ	1964
Զորյան Ստ. Պապ թագավորը	1945
Խեչումյան Վ. Զվարթնոց	1945
Հախվերդյան Լ. Մեր օրերի հայ դրամատուրգիան (1945—1955)	1956
Հախվերդյան Լ. Տաղանդ և ընավորություն	1989
Հարությունյան Բ. Սովետահայ թատրոնի տարեգրություն: Հ. 1—2: XIX—XX դարերի հայ թատրոնի տարեգրություն (1801—1922) Հ. 1—3	1986
Հովհաննիսյան Հ. Բեմական խոսքի պոետիկան	1974
Հովհաննիսյան Բ. Ռուս գրականությունը հայ հասարակական մտքի զնահատությունը	1950
Հովնան Գ. Ն. Վ. Գոգոլը և հայ գրականությունը	1952
Հովնան Գ. Էմմա	1935
Շիրազ Հովհ. Գարնանամուտ	1935
Ստեփանյան Գ. Ակնարկներ սփյուռքահայ թատրոնի պատմության: Գիրք 1. Յրանսահայ թատրոն	1986
Քալանթար Լ. Արվեստի մայրուղիներում	1964
Քարամյան Մ. Հանդիպումներ ճանապարհին	1990
Нар-Дос. Последний могикан	1935
Գրական ժառանգության մի քանի հարցերի մասին	1935
Գրական քննադատության հարցերի շուրջը	1939
Գրիգորի Կոզինցև	1975
Գրողի ճակատագիրը	1935
Դերասանական բարձրագույններ	1961
Դերասանը և իր թեման	1962

Դերասանի դասերը: [Խոսք Փափազյանի արվեստի շուրջ]	1975
Դերասանի երկու ստեղծագործությունը: [Էդգար Էլբակյանի մասին]	1972
Դիտողություններ մեր պոեզիայի մասին	1933
Եթև շարունակենք բանավեճը...	1960
Եղիշև Չարենց: Գովք Արուսին	1955
Երբ ուժիսորը իր երևակայության տերն է	1978
Երբ վարագույրը բացվում է	1973
Երեք խորհուրդ: (Լեզվի դասեր)	1987
Երեք հարց, երեք պատասխան [Վահրամ Փափազյան—100]	1988
Երեք փաստաթուղթ	1953
Երեք փուլով	1987
Երիտասարդ դերասանուհին: [Մետաքսյա Սիմոնյանի մասին]	1949
Երկրորդ ծնունդ: («Եգոր Բուլըշովի» նոր բեմադրության առթիվ)	1952
Երկու առարկություն կամ մի շմարող բանավեճի առթիվ	1962
Երկու խոսք. Հովհաննիսյան Հովհ. «Ընտիր բանաստեղծություններ» գրքում	1945
Երկու խոսք. Հովհաննիսյան Հովհ. «Հատընտիրում»	1939
Երկու հարցի պատասխան: (Խ. Աբովյանի մասին)	1948
Երկու ներկայացում: Վերջին և առաջին ուսուցիչը: Կավ պիեսի լավ բեմադրությունը	1980
[Երվանդ Շահազիզի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ: Զեկուցում]	1946
Զեկուցում, որ այդպես էլ չկարդացվեց	1968
Զորեղ տաղանդ: (Երվանդ Քոչարի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ)	1980
Էջեր հայ թատրոնի պատմությունից (1860-1870)	1989
Էջեր հայ շեքսպիրագիտության պատմությունից	1966, 1967, 1970
Էջեր հայկական Շեքսպիրապատումից: Հ. 1—2	1979
Ընդդեմ գոհակության և հասարակացման	1985
Բաշկինա՛կը...	1946
Թատերական դիմանկարներ: [Օ. Գուլազյան, Հասմիկ, Ա. Ոսկանյան]	1956
Թատերական մտահոգություններ	1986
Թատերական Վրաստանի մայրը: [Վերիկո Անչափարիձեի մահվան առթիվ]	1987

Թատրոնը վերածննդի ճանապարհին	1985
Թատրոնի խոսքը և խոսք Թատրոնի մասին	1979
Թատրոնի մարզը	1981
Թեյարանի տղան	1932
Ժողովրդայնության մարտիկը: [Ակսել Բակունց]	1953
Ի պաշտպանություն Կոչոյանի	1962
Ի պաշտպանություն Օվի Սևումյանի	1955
Իմաստալի կյանք, որ դաս է երիտասարդության համար: [Վ. Փա- փազյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ]	1983
Ինչու՞ են Ռեբեկայի աչքերը տխուր	1976
Լևոն Հախվերդյանի ծննդյան 60-ամյակը	1985
Խաչատուր Աբովյան	1948
Խաչատուր Աբովյանի նորահայտ բանաստեղծություններից	1939
Խաչատուր Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» վեպը	1948
«Խելքից պատուհասի» առաջին բեմադրությունը	1945
«Խելքից պատուհասի» բեմական պատմությունից	1951
«Խելքից պատուհասի» հայերեն թարգմանությունները	1945

Խմբագրած աշխատանքներ

Աբովյան Խ. Ընտիր երկեր: Հ. 1—2	1939—1940
Հախվերդյան Լ. Հ. Թատերագիտական բառարան	1986
Հովհաննիսյան Հովհ. Երկերի ժողովածու. Հ. 1	1937
Հովհաննիսյան Հովհ. Երկերի ժողովածու. Հ. 2	1964
Հուշեր Արա Սարգսյանի մասին	1990
Նար-Դոս. Երկերի լիակատար ժողովածու. Հ. 1—7	1938
Շեքսպիրական: Հայկական Շեքսպիրյան տարեգիրք. Հ. 1—7	1966
Շեքսպիր. Քրոնիկներ. Հ. 1—2	1972
Վարդան Աճեմյան	1977
Փափազյան Վրթ. Ընտիր երկեր. Գիրք 1—2	1939
Խմբագրի կողմից. Աբովյան Խ. «Ընտիր երկերում»	1940
Խմբագրի կողմից. «Շեքսպիրական» տարեգրքում	1966
Խոսք հայ արվեստին նվիրված միջազգային գիտաժողովի փակ- ման առիթով	1985

Խոսքի հմայքը	1986
Միաժանը փնշերին: (Մարո Մարգարյանի ծննդյան 60-ամյակը)	1976
«Կենդանի դիակի» բեմական պատմությունից...	1953, 1955, 1978
Կյանքի դասերը	1984
«Հազարան բլրուլի» երկու տարբերակը	1986
Համլետը նորից հայ բեմի վրա	1947
Հայ գրականությունը XIX դարի առաջին կեսում	1949
Հայ թատրոնի պատմության պերիոդիզացիայի հարցերից	1953
Հայ մեծ լուսավորիչ Խաչատուր Աբովյան	1948
Հանդիպում հին ծանոթների հետ	1964
Հանուն ռեալիստական թատրոնի	1949
Հաջող արշավանք Շեքսպիրի դեմ	1980
Հասմիկ	1954, 1970
Հարցազրույց Երևանի շեքսպիրյան դրադարանի և կենտրոնի հիմնադիր Թուրքեն Զարյանի հետ	1974, 1975
Հովհաննես Ծիրազ	1943
Հովհ. Հովհաննիսյանի մի քանի անհայտ ձեռագրեր	1937
Հովհ. Մասիսյանը Շեքսպիրի թարգմանիչ	1965
Հրաշալի վաթսուներկու: (Հովհ. Ծիրազի ծննդյան առթիվ)	1974
Հրաշյա ներսիսյան	1964, 1970, 1972
Հուշապատում. Գիրք 1—3	1975
Ճանապարհ դեպի Պարթևոն	1958
Ճշտումներ և լրացումներ	1984, 1985
Մայրամուտից առաջ	1988, 1990
Մարիետա Շահինյանի «Հիդրոցենտրալ» վեպը	1933
Մեծ դիմակայություն	1989
Մեր ժողովրդի մեծ բարեկամը	1990
Մի դեր՝ երեք կատարում	1961
Մի դիմանկարի պատմությունից	1965
Մի էջ «Խելքից պատուհասի» բեմական պատմությունից	1945
Մի էջ հայ դեմոկրատական էսթետիկայի պատմությունից	1955
Մի հանդիպում Նատալյա Ուժվիի հետ	1955
Մի մոռացված գրող: (Գաբրիել Տեր-Հովհաննիսյանց)	1938
Մի նորահայտ պիեսի մասին	1952

Մի վերանայած նախապաշարում	1974
Մի քանի խոսք. Արուվյան Խ. «Վերք Հայաստանի» գրքում	1939
Մինաս-նկարիչը, մարդը, մեր բարեկամը	1975
Միրզա Ֆաթալի Ախունդովը և Խաչատուր Արուվյանը	1938
Մ. Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը» հայերեն	1935
Յոթ դիմանկար: [Էջեր հայ թատրոնի պատմությունից]	1992
Նա մարդ էր	1964
Նայելով երկրորդ անգամ	1973
Նար-Դոս	1938
Նեկրասովը գրաքննական կալանքի տակ	1938
Ներկայացումից առաջ և հետո: [Ակակի Խորավայրի Պեպոն]	1956
Նորի հաղթանակը	1950
Նոր նյութեր Արուվյանի կենսագրության համար	1948
Նոր շրջան: (Հայ գրականությունը XIX դարում և XX դարի սկիզբում): Գիրք 1	1940
Նոր տվյալներ Արուվյանի կյանքի մասին	1940
Նոր տվյալներ Արուվյանի կյանքից	1948
Նրա շահած աշխարհը	1981
Շեքսպիրը հայ իրականության մեջ	1965
Շեքսպիրը և հայերը	1967
Շեքսպիրի հայրենակիցը Համլետի գերում: [Պոլ Սկոֆիլդ]	1956
Շեքսպիրի հետ	1976
Շեքսպիրյան հայկականը	1967
Ողջույն քեզ, նոր կյանք...	1951
Ո՞վ է Արուվյանը	1938
Չառաքված նամակ: [Գր. Բոյաջևին]	1969
Չարենցի հետ	1957
Չարենցյան մասունքներ	1987
Չկայացած պաշտպանություն	1979
Պայազատի մասին	1934
Պայքար հայ թատրոնում Մաքսիմ Գորկու գրամատուրգիայի համար	1954
Պայքար ռևալիզմի համար հայ թատրոնում	1953
Պայքար ռուս գրամատուրգիայի համար հայ թատրոնում	1954

Պայքար Օստրովսկու համար	1953
Պավլո Տիշինայի մոտ	1956
Պատասխանում է պրոֆ. Ռ. Զարյանը	1969
Պետրոս Դուրյանի «Տաղերը»	1939
Պոեզիայի և սոցիալիստական ուսուցիչի հարցերի շուրջ	1933
Պոտապովի կողմնակիցները	1976
Ռեալիզմի համար պայքարը հայ թատրոնում	1953
Ռեժիսորը, ղեկավարը, դարձյալ ուժիսորը	1979
Ռ. Զարյանի ելույթից	1946
Ռուս թատրոնի դասականը: [Ա. Ն. Օստրովսկու ծննդյան 150-ամ- յակի առթիվ]	1973
Ռուս-հայ գրական կապերի շուրջը	1950
Սարյանը շարունակվում է	1980
Սիրանուշ 1954, 1956, 1957	
Սիրանուշ՝ շերտադրագետը	1964
Սիրանուշը իր Համլետի մասին	1946
Սողոմոն Տարոնցու «Սերունդների երգը»	1934
Սովետահայ կոմեդիայի հարցերից	1952
Սովետահայ նշանավոր ղեկավարներին: (Արուս Ոսկանյանի մասին)	1954
Սունդուկյան Գ. Երկերի լիակատար ժողովածու. 2. 1—3. /Տեքստի պատրաստում և ծանոթագր./	1951
Սունդուկյանը և մեր վարպետները	1950
Սունդուկյանի երկերի մի հատորյակը վրացերեն	1950
Սուրեն Սպանդարյանը թատրոնի և դրամատուրգիայի մասին	1952
Վահան Տերյանի մի ձեռագիրը	1937
Վահան Տերյանի նորահայտ բանաստեղծություններից	1945
Վահրամ Թերզիբաշյան	1973
Վահրամ Փափազյան	1972
Վահրամ Փափազյանի Օթելլոյի գնահատության հարցի շուրջ	1964
Վաղ շրջանի Նար-Դոսը	1934
Վաստակ, որ արժանի է բարձր գնահատության: [Գառնիկ Ստե- փանյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ]	1969
Վարդան Աճեմյանը և իր սաները	1976
Վերջին դերը: (Արուս Ոսկանյանի ծննդյան 65-ամյակի առթիվ)	1954

Վերջին հանդիպում [Վահրամ Փափազյանի հետ]	1968
Վերջին ստեղծագործությունը: (Խ. Աբովյանի ծննդյան 150-ամյակի նախօրյակին)	1955
Վիթխարի երևույթ: (Հակոբ Կոչոյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)	1983
Վիպասանի ձեռագրերի աշխարհում: [Նար-Դոսի մասին]	1936
Վրթանես Փափազյան	1955
Վրթանես Փափազյանի «Գոյություն կոիվ» անավարտ վեպը	1940
Վրթանես Փափազյանի գրական ժառանգության շուրջը	1938
Տարերբը՝ հայկական: (Վահրամ Փափազյան—100)	1988
Տիգրան Հախումյան	1972
Փափազյան	1988
Փափազյանը և Համլետը	1974
Փոքր թատրոնը և պաշարը ռեալիզմի համար հայ թատրոնում	1949
Քարերը պետք է խոսեն... (Խ. Աբովյանի մահվան 100-ամյակի նախօրյակին)	1948
Քեթևան Արամյան	1956
Օթելլո: (Երկու տեսարան)	1959
«Օթելլոյի» նոր բեմադրությունը	1970
Օթելլոն Վահրամ Փափազյանի կատարմամբ	1947
Օլգա Գուլազյան (Բեմական գործունեության 50-ամյակի առթիվ)	1951
Pratarmé. Bachchinianas F. „Sauléta lyra“ գրքում	1983
Арус Восканян	1957
Всегда в поисках: /О новом театре «Дружба»/	1966
[Второй международный симпозиум по армянскому искусству]	1978
Два слова. В кн.: Аракелян Г. «Правда» и вопросы армянской культуры	1978
Издание сочинений Нар-Доса	1938
К вопросу о первой постановке «Горе от ума» Грибоедова	1954
Мемуары Ваграма Папазяна	1965
О творчестве Габриела Сундукяна и его связях с русской, грузинской и азербайджанской литературой	1957
Петрос Адамян	1985

[Предисловие]. В кн.: Абовян Х. «Стихотворения» . . .	1948
Прекрасный путь: [О Вардане Ачемяне] . . .	1977
Рачья Нерсисян . . .	1971
Р е д.: Дарьян В. А. Восхождение Хачатура Абовяна на Арабат . . .	1980
С полотнами Галенца наедине . . .	1969
Сундукян Габриел Мкртычевич (1825—1912) . . .	1965
Хачатур Абовян . . .	1938
Хачатур Абовян—великий сын армянского народа . . .	1955
Шекспир Адамяна . . .	1964
Шекспир и армяне . . .	1981

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս Ռուբեն Վարդուի Զարյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը . . .	5
Կյանքի, մանկավարժական, գիտական և հասարակական գործու- նեության համառոտ ակնարկ . . .	11
Գրականություն Ռ. Վ. Զարյանի կյանքի և աշխատությունների մասին . . .	26
Աշխատությունների ժամանակագրական ցանկ . . .	48
Աշխատությունների այբբենական ցանկ . . .	86

СОДЕРЖАНИЕ

Основные даты жизни и деятельности академика Националь- ной Академии Наук Армении Рубена Варосовича Заряна . . .	8
Краткий очерк жизни научной педагогической и общест- венной деятельности . . .	19
Литература о жизни и трудах В. Р. Заряна . . .	26
Хронологический указатель трудов . . .	48
Алфавитный указатель трудов . . .	86

ԽՈՒԲԵՆ ՎԱՐՈՍԻ ԶԱՐՅԱՆ

РУБЕН ВАРСОВИЧ ЗАРЯН

Կենսամատենագիտություն № 49

Հրատ. խմբագիրներ Լ. Հ. Խաչատրյան, Է. Ա. Սոխիկյան
ՏԵԽ. խմբագիր Զ. Հ. Սարգսյան
Սրբագրիչ Գ. Է. Դերձակյան

Հանձնված է շարվածքի 7. VII. 1993 թ.: Ստորագրված է տպագրության
23. XI. 1993 թ.: Չափեր $70 \times 108^{1/32}$: Թուղթ №1: Տառատեսակ «գրքի սո-
վորական», բարձր տպագրություն: Պայմ. 4,2 մամ., տպագր. 6,0 մամուլ:
Ներկ. մամուլ 4,2: Հրատ.-հաշվարկ. 4,23 մամուլ: Տպարանակ 300: Պատ-
վեր № 91: Գինը՝ պայմանագրային:

Հ ԳԱԱ հրատարակչություն, 375019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 գ:
Издательство НАН Арм, 375019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна, 24 г.

Հ ԳԱԱ հրատարակչության տպարան, 378410, ք. Աշտարակ 2:

Типография Издательства НАН Арм., 378410, г. Аштарак, 2.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0064074

25 h
[10 pp.]

A I
19463